

The background image shows a chain-link fence in the foreground. Behind the fence, several children are playing on a grassy sports field. In the immediate foreground, three green beer bottles are lying on the ground, partially obscured by the fence. One bottle is upright, while the other two are lying on their sides.

Het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen

Een onderzoek naar de problematiek, knelpunten en oplossingen omtrent het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen.

Utrecht, september 2012

STAP
NEDERLANDS
INSTITUUT
VOOR ALCOHOLBELEID

Het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen

Een onderzoek naar de problematiek, knelpunten en oplossingen omtrent het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen

Colofon

Auteur: F. Franken MSc
J. de Greeff MSc
J. Mulder MSc

© Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid
Postbus 9769
3506 GT Utrecht
Goeman Borgesiuslaan 77
3515 ET Utrecht

Uitgevoerd in opdracht van GGD Amsterdam

September 2012

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	9
1.1. Alcohol en jongeren.....	9
1.1.1. Alcoholgebruik van Nederlandse jongeren	9
1.1.2. Beschikbaarheid van alcohol	10
1.2. Alcohol en sport	13
2. Vraagstellingen van het onderzoek.....	15
2.1. Hoofdvraag	15
2.2. Subvragen.....	15
3. Methode	16
3.1. Selectie sportverenigingen	16
3.2. Observaties en gesprekken in de sportkantine.....	16
3.3. Interviews bestuursleden	17
4. Resultaten.....	18
4.1. Observaties en gesprekken in de sportkantine.....	18
4.1.1. Beschrijving van de sportkantines.....	18
4.1.2. Gesprekken met jeugdleden	20
4.1.3. Gesprekken met barmedewerkers	22
4.2. Interviews met bestuursleden	25
4.2.1. Alcoholbeleid op papier.....	25
4.2.2. Naleving van leeftijdsgrenzen	27
4.2.3. Schenktijden.....	28
4.2.4. Naleven van het niet doorschenken	30
4.2.5. Barbeleid	32
4.2.6. Prijs- en promotiebeleid	34
4.2.7. Afspraken met jeugdbegeleiders	35
5. Conclusies en Aanbevelingen	37
5.1. Deelvraag 1 en 2: Het formele alcoholbeleid en de visie van het bestuur	37
5.2. Deelvraag 3 en 4: Hoe wordt het beleid in de praktijk toegepast en op welke specifieke punten is draagvlak voor beter beleid binnen de sportverenigingen.....	38
Literatuurlijst.....	43
Bijlage: De nieuwe Drank- en Horecawet.....	46

Samenvatting

Aanleiding

Dit onderzoek heeft als doel om het huidige alcoholbeleid en de beleidspraktijk bij Amsterdamse sportverenigingen in beeld te brengen om daarmee te kunnen bijdragen aan het terugdringen van schadelijk alcoholgebruik bij jongeren. Dit onderzoek is in Amsterdam in de maanden januari tot en met juli 2012 door het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) uitgevoerd in opdracht van de GGD Amsterdam.

Net als in de rest van Nederland wordt ook in Amsterdam veel (overmatig) alcohol gedronken. Uit de cijfers van de gezondheidsmonitor blijkt dat van de Amsterdammers van 16 jaar en ouder 80% alcohol drinkt, waarvan 20% te veel (overmatig en/of zwaar). Eén van de omgevingen waar Nederlandse jongeren en volwassenen met alcohol worden geconfronteerd is de sportvereniging en daarnaast beïnvloedt alcohol sportprestaties op een negatieve manier. Uit landelijk onderzoek blijkt dat 15-jarigen zeer gemakkelijk alcohol kunnen kopen in sportverenigingen: slechts 4% van de sportkantines leeft de wettelijke leeftijdsgrenzen van de verkoop van alcoholhoudende dranken na.

Vraagstelling en methode

De gemeente Amsterdam wil inzicht krijgen in de huidige stand van het alcoholbeleid en de praktijk bij Amsterdamse sportkantines. De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Waaruit bestaat het huidige alcoholbeleid onder Amsterdamse sportverenigingen en hoe wordt dit beleid in de praktijk toegepast?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden en de gemeente Amsterdam advies te kunnen geven over mogelijke beleidsmaatregelen zijn vier deelvragen opgesteld:

1. Wat is het formele beleid van de Amsterdamse sportverenigingen en beheerders/pachters ten aanzien van de verkoop van alcohol aan minderjarigen en volwassenen? *(Wat is het beleid omtrent de naleving van de leeftijdsgrenzen, het verbod op doortappen, schenk- en openingstijden, prijzen, alcoholreclame, barpersoneel en afspraken met jeugdbegeleiders?)*
2. Welke beeld hebben bestuurders ten aanzien van de uitvoering van het formele alcoholbeleid in hun vereniging?
3. Hoe wordt het alcoholbeleid in de praktijk toegepast en welke knelpunten doen zich daarbij voor? *(Wat is de algemene situatie in een sportkantine op een reguliere zaterdag of zondag?)*
4. Voor welke maatregelen ter verbetering van het alcoholbeleid bestaat er voldoende bestuurlijk draagvlak? *(Hoe staan de sportbesturen tegenover: het verhogen van de leeftijdsgrenzen, meer aandacht voor de naleving van leeftijdsgrenzen, het beperken van schenktijden, het niet schenken van alcohol wanneer de jeugd sport, meer aandacht voor het niet schenken aan dronken jongeren, het verhogen van de prijzen van alcoholhoudende dranken, het verbieden van promoties en het verbieden van reclame-uitingen van alcoholhoudende dranken?)*

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Het eerste deel van het onderzoek bestond uit observaties en gesprekken in 24 sportkantines in Amsterdam. Deze observaties zijn opgebouwd uit drie verschillende onderdelen:

- Observeren van de huidige situatie in de kantine (o.a. fysieke aspecten van de kantine)
- Gesprekken met jonge leden van de sportvereniging
- Gesprek met een barmedewerker

Vervolgens zijn interviews met bestuursleden van 13 verenigingen uitgevoerd. Deze interviews geven inzicht in het alcoholbeleid dat de Amsterdamse sportverenigingen formeel hanteren.

Resultaten

De resultaten van de observaties in 24 sportkantines naar de huidige situatie in de kantines kunnen als volgt worden samengevat:

- Informatie over schenktijden is uitsluitend in 3 van de 24 kantines zichtbaar opgehangen.
- Bij 15 verenigingen worden mixdranken verkocht en bij 12 van de 24 verenigingen worden gedestilleerde dranken verkocht.
- De gemiddelde verkoopprijs van een glas bier is in de 24 kantines €1,80 en van een glas cola €1,60.
- In de helft van de sportkantines (bij 12 verenigingen) zijn prijsaanbiedingen aanwezig. Bij 18 van de 24 verenigingen was alcoholreclame aanwezig.

De resultaten van de gesprekken met 43 jonge leden in de sportkantines kunnen als volgt worden samengevat:

Uitgaande van de meningen van de jongeren blijkt dat er niet veel jongeren zijn die alcohol drinken na trainingen, wedstrijden, tijdens feesten en alcohol wordt niet vaak naar de sportvereniging meegenomen door de jongeren zelf. Toch geven de jongeren aan dat het voor 14- en 15-jarigen mogelijk is om op feesten alcohol te drinken en dat er ook dronken jongeren aanwezig zijn op feesten, kampen en toernooien.

Uit de gesprekken met de jongeren blijkt dat bij 12 van de 22 verenigingen jeugdfesten worden gehouden waar alcohol wordt geschonken. Volgens de jongeren drinken bij 6 verenigingen de jeugdleiders alcoholhoudende dranken met de jongeren op de vereniging na een training of wedstrijd, op één uitzondering na zijn de jongeren die dit aangeven 16 jaar of ouder. Van de 43 gesproken jongeren kunnen er 15 de specifieke schenktijden opnoemen, de rest weet niet of ze er zijn, of zegt dat er geen specifieke schenktijden zijn. Naar het ID-bewijs wordt bij een minderheid van de jongeren (1 op de 5) gevraagd door het barpersoneel. Het ID-bewijs wordt vooral gevraagd bij jongeren van 15 jaar of jonger.

De resultaten van de gesprekken met 22 barmedewerkers in de sportkantines kunnen als volgt worden samengevat:

Uitgaande van de meningen van het barpersoneel hebben 4 van de 22 verenigingen de schenktijden afgestemd op de aanwezigheid van jongeren en 10 van de 22 verenigingen hebben geen specifieke schenktijden. Van de 22 barmedewerkers geven er 18 aan dat deze verenigingen zich aan de regels houden die in de Drank- en Horecawet staan; zoals het niet schenken aan jongeren onder de 16 jaar en het niet doorschenken aan dronken mensen.

Het barpersoneel geeft aan dat bij 18 van de 22 verenigingen vrijwilligers achter de bar staan. Bij 14 van de 22 verenigingen heeft (een gedeelte van) het barpersoneel een IVA-cursus of soortgelijke cursus gevolgd. Bij drie van de 22 verenigingen geeft het barpersoneel aan dat jongeren onder de 16 jaar alcohol proberen te kopen en bij 6 van de 22 verenigingen proberen dronken jongeren alcohol te kopen in de sportvereniging.

De resultaten van de interviews met de bestuursleden van 13 verenigingen naar het huidige alcoholbeleid in de sportkantines kunnen als volgt worden samengevat:

Het alcoholbeleid is voor het merendeel van de Amsterdamse sportbesturen geen agendapunt. In dit onderzoek wordt weinig beleid op papier terug gevonden en bestuurders zijn niet goed op de hoogte van de formele afspraken. Ook wordt geconstateerd dat er weinig behoefte is binnen de besturen aan meer- of effectiever alcoholbeleid, omdat de besturen het alcoholprobleem binnen de sportverenigingen niet zien of ervaren. Een paar resultaten die dit beeld bevestigen:

- 6 van de 13 verenigingen hebben geen specifiek alcoholbeleid binnen de vereniging.
- 2 van de 13 verenigingen hebben een formeel beleid omtrent de naleving van de leeftijdsgrenzen.
- 6 van de 13 verenigingen hanteren een specifieke schenktijd.
- er zijn geen verenigingen die een formeel barbeleid hebben opgesteld, waar regels in staan opgenomen over de omgang met (overmatig) alcoholgebruik.

Een aantal verenigingen ziet de noodzaak van een goed alcoholbeleid in, deze verenigingen zijn echter een uitzondering op de regel:

- 4 van de 13 verenigingen hebben hun formele alcoholbeleid op papier staan in een protocol, draaiboek of reglement.
- 2 van de 13 verenigingen hebben een formeel beleid omtrent de naleving van de leeftijdsgrenzen. Deze verenigingen hanteren een leeftijdsgrens van 18 jaar en leven deze grens ook na door middel van het controleren van een ID-bewijs.
- 2 verenigingen hebben een schenktijd voor doordeweekse dagen.
- 4 verenigingen hebben afspraken gemaakt over alcohol met jeugdbegeleiders.

Conclusies en aanbevelingen

Uit de resultaten van het onderzoek komt één hoofdprobleem naar voren: de meeste sportverenigingen in Amsterdam hebben geen formeel alcoholbeleid. Veel verenigingen zijn zich niet bewust van alle regels in de Drank- en Horeca wet (DHW) en ook niet van de inwerkingtreding van de nieuwe DHW in januari 2013. De meeste verenigingen hebben geen specifiek alcoholbeleid en maken dus ook geen afspraken met betrekking tot het schenken- en drinken van alcohol.

Voor de gemeente Amsterdam zijn 10 aanbevelingen opgesteld om mee aan de slag te gaan. Een aantal van deze maatregelen zijn voorgelegd aan de bestuurders van de sportverenigingen en hen is gevraagd of ze hiermee aan de slag willen gaan:

1. Ga om de tafel met de verenigingen en geef uitleg over de nieuwe DHW, over de consequenties ervan voor de verenigingen. Samen met de vereniging kan worden nagegaan of het mogelijk is om in het bestuursreglement een kopje 'alcoholbeleid' op te nemen, waarin thema's als leeftijdsgrenzen naleving, alcoholreclame, schenktijden, doorschenken bij dronkenschap aan bod komen.

Draagvlak bij bestuurders voor meer aandacht binnen de vereniging voor naleving van de leeftijdsgrenzen en het niet schenken aan dronken jongeren: Van de 13 verenigingen vinden 5 verenigingen het van belang om meer aandacht te creëren binnen de vereniging voor het naleven van leeftijdsgrenzen, bij 1 van deze 5 verenigingen gebeurt dat al. Bij 5 andere verenigingen is het naleven van de leeftijdsgrenzen 'geen issue' en de bestuurders vinden daarom meer aandacht voor dit thema niet nodig. De andere 3 bestuurders hebben hier geen duidelijke mening over. Meer aandacht binnen de vereniging creëren voor het niet schenken van alcohol aan dronken jongeren vinden 3 bestuurders een goede maatregel en 3 bestuurders niet. De andere bestuurders geven aan dat dit probleem niet speelt op hun vereniging.

2. Creëer meer kennis en verantwoordelijkheid binnen de verenigingen over de ernst van de alcoholproblematiek en de noodzaak van een doelgerichte en blijvende aanpak.

3. Gebruik de nieuwe DHW en de gemeentelijke nieuwe toezichtstaak als gelegenheid om de alcoholwetgeving goed uit te leggen aan de verenigingen. Sportkantines die vanaf volgend jaar nog steeds leeftijdsgrenzen of schenktijden overtreden, zijn in ieder geval goed geïnformeerd en daarmee gewaarschuwd door de gemeente.

4. Handhaaf de leeftijdsgrenzen voor alcoholverkoop systematisch.

5. Hanteer als gemeente een verkoop en gebruiksleeftijd van 18 jaar. De gemeente kan een beleidsmatige leeftijdsgrens van 18 jaar hanteren. Sportverenigingen zouden kunnen worden opgeroepen deze leeftijd over te nemen.

Draagvlak bij bestuurders voor het verhogen van de leeftijdsgrens naar 18 jaar: 11 van de 12 verenigingen zijn voor een verhoging van de leeftijdsgrens voor de verkoop van alcohol naar 18 jaar wanneer de gemeente dit voor alle paracommerciële horeca zou vaststellen.

6. Maak bij feesten gebruik van blaastesten aan de deur en train barvrijwilligers in het omgaan met beschonken klanten. Dit zou onderdeel moeten zijn van de instructie die verplicht is voor barpersoneel.

7. Onderzoek de schenktijden van de gehele paracommercie, stel een beperkt schenktijdenregime in, uitgaande van het principe dat jongeren onder de 18 jaar zo min mogelijk met alcoholverkoop dienen te worden geconfronteerd.

Draagvlak bij bestuurders voor het beperken van de schenktijden: Van de 13 bestuurders geven 6 bestuurders aan dat ze al beperkte schenktijden hebben en 2 van deze 6 verenigingen willen de schenktijden nog verder gaan beperken. Bij 5 bestuurders is er geen draagvlak voor het beperken van de schenktijden en 2 bestuurders twijfelen over de maatregel. De maatregel 'niet schenken van alcoholhoudende dranken wanneer de jeugd speelt', is een maatregel is waar 6 besturen al mee werken of mee aan de slag willen gaan.

8. Voer de regel in dat barvrijwilligers minimaal 18 jaar zijn en dat zij aan het begin van elk seizoen de IVA cursus volgen. Op korte termijn is bijscholing extra relevant vanwege een aantal nieuwe bepalingen in de Drank- en Horecawet die per 1 januari 2013 van kracht worden.

9. Het verdient sterke aanbeveling om het promoten van alcoholgebruik in een sportkantine of langs een sportveld door middel van reclame te verbieden.

Draagvlak bij bestuurders voor het verbieden van promoties van alcoholgebruik: Bij 5 van de 13 sportverenigingen zijn de bestuurders enthousiast om alcoholreclame te verbieden bij sportverenigingen. Bij 3 verenigingen is er geen draagvlak voor deze regel. De overige bestuurders hebben hier geen mening over. Bij 3 van de 12 verenigingen geven de bestuurders aan dat het belangrijk is om alcoholpromoties in de kantine te verbieden. Er is 1 bestuurder tegen deze maatregel. De overige 8 bestuurders geven aan dat er geen alcoholpromoties in hun kantine plaatsvinden.

10. Het is raadzaam om geen vergunningen te verstrekken aan sportverenigingen met betrekking tot het verstrekken van sterke drank.

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten besproken van een onderzoek naar het alcoholbeleid van sportverenigingen in Amsterdam, dat in de maanden januari tot en met juli 2012 door het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) is uitgevoerd in opdracht van de GGD Amsterdam. Het onderzoek heeft als doel om het huidige alcoholbeleid en de beleidspraktijk bij Amsterdamse sportverenigingen in beeld te brengen om daarmee te kunnen bijdragen aan het terugdringen van schadelijk alcoholgebruik bij jongeren. Het onderzoek richt zich op de meest relevante locaties. Dit zijn o.a. sportkantines waarvan het vermoeden bestaat dat er veel jongeren komen, dat alcohol er gemakkelijk beschikbaar is en waar overmatig alcoholgebruik mogelijk tot problemen leidt.

In hoofdstuk 1 wordt een inleiding gegeven op het thema alcohol, de Drank- en Horecawet en alcohol en sport. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de hoofdvraag en op de subvragen van het onderzoek. Hoofdstuk 3 beschrijft de methode, waarna in hoofdstuk 4 de resultaten van het onderzoek worden weergegeven. Hoofdstuk 5 geeft de conclusies en aanbevelingen voor de gemeente Amsterdam weer.

1.1. Alcohol en jongeren

1.1.1. Alcoholgebruik van Nederlandse jongeren

Uit het landelijke Peilstation onderzoek¹ blijkt dat van alle leerlingen van het voortgezet onderwijs 70% ooit alcohol heeft gedronken, bij iets meer jongens (72%) dan bij meisjes (67%). Op de basisschool (groep 7 en 8) heeft ongeveer een vijfde van de leerlingen (19%) ooit alcohol gedronken. Wanneer wordt gekeken naar het alcoholgebruik in de afgelopen maand blijkt dat vier op de tien (43%) leerlingen van het voortgezet onderwijs alcohol hebben gedronken in de maand voorafgaand aan het onderzoek. Van de leerlingen van het voortgezet onderwijs hebben drie op de tien (30%) in de maand voorafgaand aan het onderzoek een keer 5 glazen of meer bij één gelegenheid gedronken (het zogenaamde binge drinken), ongeveer evenveel meisjes als jongens. Uit de ESPAD studie in 2011 volgt dat 64% van de 15- en 16 jarige Nederlanders in de maand voorafgaand aan het onderzoek alcohol heeft gedronken. Daarmee bevindt Nederland zich boven het Europese gemiddelde. Het percentage vroege starters, 13-jarigen die alcohol gedronken hebben, ligt onder het Europese gemiddelde met 35%. Wanneer het echter over de hoeveelheid geconsumeerde alcohol (tijdens de laatste drinkgelegenheid) gaat, behoren Nederlandse jongeren tot de jongeren uit de acht hoogst scorende landen in Europa². Wanneer naar frequentie wordt gekeken, staan de Nederlandse jongeren op de vijftiende plek wat betreft de frequentie van drinken, in 2007 stonden de Nederlandse jongeren op de tweede plaats³.

Uit het tweejaarlijkse onderzoek naar alcoholverstrekking aan jongeren van bureau Intraval blijkt dat in 2011 59% van de Nederlandse jongeren tussen de 13 en 17 jaar aangeeft wel eens alcohol te drinken. Onder de 16 en 17 jarigen is dit percentage 94%⁴. Resultaten uit de HBSC studie in 2010⁵ voegen hier aan toe dat 67% van de jongeren die de afgelopen maand alcohol heeft gedronken, wel

eens aan 'binge drinken' doet. Binge drinken is een schadelijke vorm van alcoholgebruik met als definitie het drinken van vijf of meer glazen per gelegenheid.

Alcoholgebruik in Amsterdam

Net als in de rest van Nederland wordt ook in Amsterdam veel (overmatig) alcohol gedronken. Uit de cijfers van de Gezondheidsmonitor blijkt dat van de Amsterdammers van 16 jaar en ouder 80% alcohol drinkt, waarvan 20% te veel (overmatig en/of zwaar). Vooral in de groep 16 tot 34 jarigen wordt veel gedronken tijdens uitgaan of feestjes; het percentage zware drinkers is in deze groep 21%⁶. Uit de Antenne monitor, die jaarlijks door de Universiteit van Amsterdam in opdracht van Jellinek Preventie wordt uitgevoerd, blijkt dat het alcoholgebruik in Amsterdam, net als in de rest van Nederland, de laatste jaren is gedaald en dat ook de startleeftijd, waarop jongeren met het drinken van alcohol beginnen, is gestegen⁷.

Alcohol en gezondheid

Wanneer jongeren op jonge leeftijd beginnen met het drinken van alcohol heeft dat nadelige effecten voor hun gezondheid. Het gebruik van alcohol kan blijvende hersenschade veroorzaken, omdat de hersenen van jongeren nog niet volgroeid zijn. Bovendien hebben jongeren, door hun relatief lage lichaamsgewicht, na het drinken van een aantal glazen alcohol een verhoogde kans op een alcoholvergiftiging in vergelijking met volwassenen⁸.

Het aantal gerapporteerde alcoholvergiftigingen bij jongeren is de laatste jaren exponentieel gestegen. In 2007 werden er 297 alcoholvergiftigingen gemeld, in 2011 waren dit er 762⁹. Daarnaast wordt het risico op verkeersongelukken¹⁰, onveilig rijden¹¹, agressie¹² en allerlei ziekten verhoogd door alcoholgebruik. Uit een recent WHO rapport blijkt dat er een causale relatie is tussen alcoholconsumptie en meer dan 60 soorten ziekten en letsel¹³. Alcoholgebruik verhoogt voor alle gebruikers het risico op verschillende soorten kanker¹⁴. Hiervan geldt dat, hoe hoger de alcoholconsumptie is, des te hoger het risico op schade¹⁵.

1.1.2. Beschikbaarheid van alcohol

De beschikbaarheid van alcohol is een belangrijke voorspeller van alcoholgebruik onder jongeren¹⁶. De beschikbaarheid van alcohol wordt onder andere bepaald door duidelijke leeftijdsgrenzen, de mate van naleving en handhaving van deze grenzen, de prijs van alcohol, het aantal verkooppunten en de openingstijden van de verkooppunten. Recente nalevingsonderzoeken van STAP laten zien dat 15-jarige jongeren gemakkelijk alcohol kunnen kopen bij alcoholverkooppunten^{17, 18}. Daarnaast laat onderzoek van Intraval zien, via zelfrapportage van jongeren, dat de slaagkans van minderjarige jongeren om alcohol te kopen bij horeca, slijterijen en levensmiddelenzaken boven de 90% ligt. Om alcoholgebruik onder jongeren op collectief niveau terug te dringen, zal onder andere een betere naleving en handhaving van de leeftijdsgrenzen plaats moeten vinden bij alcoholverkooppunten.

De Drank- en Horecawet

Voor alle sportverenigingen die alcohol schenken geldt dat zij zich dienen te houden aan de Drank- en Horecawet¹⁹. In de Drank- en Horecawet is de beperking van leeftijd voor het verstrekken van alcohol als volgt vastgelegd:

“Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet-alcoholhoudende drank te verstrekken aan een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Onder verstrekken als bedoeld in de eerste volzin wordt eveneens begrepen het verstrekken van alcoholhoudende drank aan een persoon van wie is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, welke drank echter kennelijk bestemd is voor een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt” (DHW; artikel 20, lid 1).

De leeftijdsgrens voor zwak-alcoholhoudende drank (gedistilleerd met minder dan 15% alcohol, bier en wijn) is 16 jaar en voor sterke drank (gedistilleerd met 15% alcohol of meer) is dit 18 jaar. In de wet is ook de bepaling opgenomen dat de verkoper van alcoholhoudende drank verplicht is te vragen naar een geldig leeftijdsdocument als niet ‘onmiskenbaar duidelijk’ is dat de koper oud genoeg is. Bij gebrek aan een geldig leeftijdsdocument, mag er geen alcohol aan jongeren verkocht worden.

Daarnaast is opgenomen in de Drank- en Horecawet en het Wetboek van Strafrecht²⁰ dat respectievelijk het toelaten van dronken klanten en het verkopen of toedienen van alcohol aan klanten, die reeds in kennelijke staat van dronkenschap zijn, is verboden:

“Het is verboden in een slijtlokaliteit of horecalokaliteit of op een terras de aanwezigheid toe te laten van een persoon die in kennelijke staat van dronkenschap of kennelijk onder invloed van andere psychotrope stoffen verkeert.” (DHW; artikel 20, lid 7)

“Met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden of geldboete van de derde categorie wordt gestraft: Hij die aan iemand die in kennelijke staat van dronkenschap verkeert, bedwelmende drank verkoopt of toedient.” (WvS, artikel 252)

Voor alle sportverenigingen met een kantine waarin alcohol geschonken wordt geldt dat ze zich behoren te houden aan de Drank- en Horecawet. Wanneer de vereniging de kantine in eigen beheer heeft en over een Drank- en Horecawet vergunning beschikt dienen zij zich hier aan te houden. Wanneer de vereniging zijn kantine verpacht hoort de pachter de regels van de Drank- en Horecawet in acht te nemen.

Wanneer een sportvereniging alcohol wil schenken dient de vereniging een vergunning aan te vragen bij de gemeente. Wanneer een vereniging een (nieuwe) vergunning aanvraagt, moet de vereniging voldoen aan een aantal voorwaarden. Na 1 januari 2013 zijn die als volgt:

- *Binnen de vereniging moeten minimaal twee leidinggevenden zijn die 21 jaar of ouder zijn en over een Verklaring Sociale Hygiëne beschikken;*

- *De vereniging dient een bestuursreglement vast te stellen;*
- *Alcoholhoudende dranken mogen alleen worden verkocht tijdens de schenktijden die in de gemeentelijke paracommercieverordening zijn opgenomen;*
- *Gemeenten hebben dikwijls bepaald dat in de sportkantine alleen zwak-alcoholhoudende dranken mogen worden verstrekt;*
- *Op tijden dat alcohol verstrekt wordt, dient ofwel een leidinggevende aanwezig te zijn ofwel één barvrijwilliger, die een voorlichtingsinstructie verantwoord schenken heeft gevolgd. In het bestuursreglement is opgenomen welke kwalificatie-eisen het bestuur aan die voorlichtingsinstructie stelt;*
- *De vereniging dient een registratie bij te houden van geïnstrueerde barvrijwilligers;*
- *Leeftijdsgrenzen moeten zichtbaar in de kantine opgehangen worden;*
- *Voor wat betreft de alcoholverstreking tijdens bijeenkomsten van persoonlijke aard en tijdens bijeenkomsten van derden zullen in de gemeentelijke paracommercieverordening nadere regels worden opgenomen.*

Voor een pachter gelden overigens andere regels, namelijk die van de reguliere horeca. De verschillen zijn :

- Er hoeven op de vergunning van een paracommerciële kantine maar 2 leidinggevenden te staan (bij reguliere horeca zijn alle exploitanten/bestuurders, alle beheerders en alle bedrijfsleiders leidinggevende)
- Tijdens schenktijden is het voldoende dat een barvrijwilliger, die een voorlichtingsinstructie heeft gehad, aanwezig is. Bij de reguliere horeca moet er altijd tijdens openingstijden een leidinggevende aanwezig zijn.
- Daar tegenover staat dat een paracommerciële kantine als onderdeel van de vergunning een bestuursreglement moet vaststellen waarin o.a. de huisregels staan.

De gemeente kan een pachter in een sportkantine extra regels opleggen. Er kan door de gemeente worden besloten dat voor een kantine met een pachters-constructie dezelfde schenktijden gelden als voor een kantine die zelf wordt geëxploiteerd. Ook kan worden besloten dat pachters in de kantine die zij exploiteren geen sterke drank mogen schenken.

Vanaf 2013 dienen de gemeenteraden een verordening vast te stellen om de paracommerciële horeca te reguleren. De raden hebben vanaf 2013 nog een jaar de tijd om de paracommerciële verordening vast te stellen. Er worden verschillende modelverordeningen aangeboden; de drie meest genoemde zijn:

- De preventieverordening²¹
- De VNG verordening²²
- De BEM verordening²³

De preventieve verordening biedt Nederlandse gemeenten mogelijkheden voor meer integraal alcoholbeleid. Deze verordening is ontwikkeld door regionale alcoholprojecten in Nederland onder leiding van het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid. Wanneer een gemeente er voor kiest om, met een verordening maatregelen te nemen tegen overmatig alcoholgebruik en ter bescherming van de volksgezondheid, openbare orde en veiligheid, wordt geadviseerd om aan de slag te gaan met de preventieverordening. De VNG verordening is meer algemeen en beleidsarm opgesteld. Dat wil zeggen dat de echte beleidskeuzes door de gemeente zullen moeten worden gemaakt en onderbouwd. De BEM verordening richt zich uitsluitend op eerlijke mededinging en is niet gericht op bescherming van de volksgezondheid.

Wat in 2013 met de inwerkingtreding van de nieuwe Drank- en Horecawet hierin verandert voor de gemeente en de sportkantines zijn de schenktijden. In de huidige Drank- en Horecawet staat dat de schenktijden in het bestuursreglement opgenomen dienen te worden: *het reglement heeft in ieder geval aan op welke dagen en tijdstippen bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank wordt verstrekt. Deze dagen en tijdstippen worden duidelijk zichtbaar in de horecalokaliteit aangegeven*. Vanaf 2013 dient de gemeente deze schenktijden vast te stellen en niet de sportverenigingen zelf. Daarnaast komen de schenktijden in de verordening te staan en niet meer in het bestuursreglement. Tenslotte: De schenktijden hoeven vanaf 1 januari 2013 niet meer zichtbaar opgehangen te worden in de kantine.

1.2. Alcohol en sport

Babor²⁴ stelt dat schadelijk alcoholgebruik het meest effectief kan worden tegengegaan door de omgeving van de drinker aan te pakken. Alcoholgebruik wordt namelijk in belangrijke mate mede beïnvloed door de omgeving van de drinker; het is niet alleen een persoonlijke keuze. Eén van de plaatsen waar Nederlandse jongeren en volwassenen met alcohol worden geconfronteerd is de sportvereniging²⁵.

Alcohol beïnvloedt sportprestaties op een negatieve manier. De directe effecten van alcoholgebruik zijn een verlaging van het reactievermogen en een verminderde coördinatie. Op langere termijn kan alcoholmisbruik leiden tot een zekere mate van spierzwakte en verzwakking. Alcohol na het sporten heeft negatieve effecten op het herstel van het lichaam: na inspanning zijn de voorraden vocht en koolhydraten vaak op. Alcoholgebruik zorgt daarbij voor extra vochtverlies²⁶.

In de sportsector kan alcoholgebruik bovendien zorgen voor een vergrote kans op blessures en overlast onder medesporters. Een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau laat zien dat 44% van de sporters het dan ook storend vindt wanneer medesporters alcohol drinken²⁷.

In 2011 is door onderzoeksbureau Intraval gevraagd aan jongeren waar ze alcoholhoudende drank kopen. Dit onderzoek is representatief voor alle 13-jarigen, alle 14/15-jarigen en alle 16-17-jarigen in Nederland, hoewel onderzocht via zelfmonitoring. De jongeren geven aan met name in levensmiddelenzaken (76%) en cafes/discotheken (46%) en veel minder in sportkantines (2%) en

cafetaria's (1%) hun alcoholhoudende drank te kopen²⁸. Er zijn verder geen cijfers bekend over hoeveel en hoe vaak jongeren in sportkantines alcohol drinken.

Een Nederlandse studie geeft aan dat de sportkantine een setting is waar veel jongeren in aanraking komen met zware drinkers. In de sportkantines hebben de jongeren gemakkelijk toegang tot alcohol en de kosten zijn laag in vergelijking met die in de horeca²⁹. Uit een andere landelijke studie naar de naleving van de leeftijdsgrenzen voor de verkoop van alcoholhoudende dranken, blijkt ook dat in sportkantines 14 en 15 jarige jongeren zeer gemakkelijk alcohol kunnen kopen. Slechts bij 3 van de 78 aankoopogingen werd er correct nageleefd en konden de jongeren geen alcohol kopen. Deze naleving bij 4% bij sportkantines ligt een stuk lager dan de naleving bij horeca (11%), cafetaria's (15%), supermarkten (30%) en slijterijen (40%)³⁰.

Sportverenigingen geven aan dat ze sterk afhankelijk zijn van de inkomsten van alcoholverkoop in de kantine. Van de sportverenigingen geeft 82% aan dat de kantine-inkomsten erg belangrijk zijn voor het budget van de vereniging. De verenigingen geven aan dat 36% van de kantine-inkomsten afkomstig is uit de verkoop van alcoholhoudende dranken. Vooral voetbalverenigingen, tennisverenigingen en andere veldsporten zoals hockey geven aan dat de kantineopbrengsten van groot belang zijn³¹.

2. Vraagstelling van het onderzoek

De gemeente Amsterdam wil inzicht krijgen in de huidige stand van zaken van het alcoholbeleid en de praktijk bij Amsterdamse sportkantines. Het onderzoek richt zich zo veel mogelijk op hotspots. Hotspots zijn o.a. sportkantines waarvan het vermoeden bestaat dat er veel jongeren komen, dat alcohol er gemakkelijk beschikbaar is en waar overmatig alcoholgebruik mogelijk tot problemen leidt. Dit rapport biedt de gemeente Amsterdam handvatten, daar waar nodig, om het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen zowel in theorie als in de praktijk te verbeteren. Een gerichte aanpak zal ertoe bijdragen dat zowel de beschikbaarheid van alcohol als het schadelijk alcoholgebruik in sportkantines, met name waar het jongeren betreft, wordt teruggedrongen.

2.1. Hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Waaruit bestaat het huidige alcoholbeleid onder Amsterdamse sportverenigingen en hoe wordt dit beleid in de praktijk toegepast?*

Deze vraagstelling is tweedelig. Ten eerste wordt onderzocht door middel van observaties en gesprekken met barmedewerkers en jongeren hoe het beleid er in de praktijk uit ziet. Daarnaast wordt met behulp van interviews met bestuursleden onderzocht wat voor alcoholbeleid de verenigingen zelf aangeven te voeren.

2.2. Subvragen

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden en de gemeente Amsterdam advies te kunnen geven over mogelijke beleidsmaatregelen zijn vier deelvragen opgesteld:

1. Wat is het formele beleid van de Amsterdamse sportverenigingen en beheerders/pachters ten aanzien van de verkoop van alcohol aan minderjarigen en volwassenen? *(Wat is het beleid omtrent: de naleving van de leeftijdsgrenzen, het verbod op doortappen, schenken- en openingstijden, prijzen, alcoholreclame, barpersoneel en afspraken met jeugdbegeleiders?)*
2. Welke beeld hebben bestuurders ten aanzien van de uitvoering van het formele alcoholbeleid in hun vereniging?
3. Hoe wordt het alcoholbeleid in de praktijk toegepast en welke knelpunten doen zich daarbij voor? *(Wat is de algemene situatie in een sportkantine op een reguliere zaterdag of zondag?)*
4. Voor welke maatregelen ter verbetering van het alcoholbeleid bestaat er voldoende bestuurlijk draagvlak? *(Hoe staan de sportbesturen tegenover: het verhogen van de leeftijdsgrenzen, meer aandacht voor de naleving van leeftijdsgrenzen, het beperken van schenktijden, het niet schenken van alcohol wanneer jeugd sport, meer aandacht voor het niet schenken aan dronken jongeren, het verhogen van de prijzen van alcoholhoudende dranken, het verbieden van promoties en het verbieden van reclame-uitingen voor alcoholhoudende dranken?)*

Toetsing van de onderzoeksvragen zal plaatsvinden met behulp van verschillende onderzoeksmethoden, die in hoofdstuk 3 worden besproken.

3. Methode

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Het eerste deel van het onderzoek bestond uit observaties en gesprekken in de sportkantine zelf. Deze observaties zijn opgebouwd uit drie verschillende onderdelen:

- Observeren van de huidige situatie in de kantine (o.a. fysieke aspecten van de kantine)
- Gesprekken met jonge leden van de sportvereniging
- Gesprek met een barmedewerker

Deze observaties moeten ertoe leiden dat de beleidspraktijk van de onderzochte sportkantine zo betrouwbaar mogelijk wordt weergegeven.

Vervolgens zijn interviews met bestuursleden uitgevoerd. Deze interviews geven inzicht in het alcoholbeleid dat de Amsterdamse sportverenigingen formeel hanteren. Beide methoden worden in onderstaande paragrafen besproken.

3.1 Selectie sportverenigingen

In het onderzoek worden met name de meest relevante locaties onderzocht. Dat wil zeggen sportkantine waar het vermoeden bestaat dat er veel jongeren komen, dat alcohol er gemakkelijk beschikbaar is en waar overmatig alcoholgebruik mogelijk tot problemen leidt. Gezamenlijk met de Dienst Maatschappelijke Ondersteuning (DMO) Sport is gekeken welke verenigingen:

- een relatief groot aantal leden heeft en met name relatief veel jeugdleden heeft.
- alcohol schenken en waar het vermoeden bestaat dat veel alcohol wordt gedronken;

Uiteindelijk zijn gezamenlijk met DMO-sport, de gemeente Amsterdam, de KNVB en de KNLTB 24 verenigingen geselecteerd die een goed beeld geven van de beleidspraktijken in Amsterdam en daarom bezocht zullen worden voor de observaties. Er zijn 14 verenigingen uitgenodigd voor een interview met het bestuur. Er werden 7 verenigingen geselecteerd voor de interviews omdat uit de observaties bleek dat zich daar positieve praktijken voordoen (zoals bijvoorbeeld beperkte schenktijden, goede omgang met leeftijdsgrenzen en doortappen, goed prijsbeleid etc.) en 7 verenigingen waarbij uit de praktijk bleek dat zich daar meerdere knelpunten voordoen.

3.2 Observaties en gesprekken in de sportkantine

Het eerste onderdeel van het onderzoek bestaat uit observaties in de sportkantine. Deze observaties houden in dat een sportkantine bezocht wordt zonder dat de leden en de bestuurders op de hoogte zijn van het bezoek en van de doelstelling van het onderzoek. De observanten vallen zo min mogelijk op en gaan op in de omgeving. Op deze manier minimaliseren de observanten hun invloed op hetgeen gebeurt in de sportkantine.

Voor de observaties is gebruik gemaakt van een vooropgesteld en getest protocol. De observaties zijn uitgevoerd door jonge onderzoeksmedewerkers. Zij hebben voor de uitvoering van het protocol een training gekregen en tijdens het eerste bezoek heeft een onderzoeker van STAP hen begeleid. Het

onderzoek is uitgevoerd in meerdere weekenden (zaterdag en zondag) in maart en april 2012, tussen 11.00 uur v.m. en 18.30 uur n.m.

Het gehanteerde observatieprotocol is op te delen in drie delen. Het eerste deel is beschrijvend, het tweede deel bestaat uit het voeren van gesprekken met jeugdleden van de sportverenigingen en het derde deel bestaat uit gesprekken met barmedewerkers.

Tijdens het beschrijvende deel is gelet op de zichtbaarheid van openings- en schenktijden en is er bijvoorbeeld genoteerd of er stickers of bordjes te zien zijn met leeftijdsgrenzen. Ook is geobserveerd welke alcoholhoudende dranken er geschonken worden. Vervolgens is gelet op mogelijke prijsacties in de sportkantine en op reclame uitingen voor alcohol.

In het tweede deel van het observatieprotocol zijn de observanten een gesprek aangegaan met jeugdleden van de sportverenigingen. De onderzoekers gaven aan dat ze een onderzoek aan het uitvoeren waren, hierbij werd het doel van het onderzoek niet vermeld. Deze gesprekken zijn volledig anoniem uitgevoerd. De jeugdleden zijn gevraagd naar (overmatig) alcoholgebruik op de vereniging rondom trainingen, wedstrijden, feesten en kampen. Vragen zijn gesteld over het controleren van leeftijden door het barpersoneel, het doorschenken bij overmatig alcoholgebruik, schenktijden en hoe jeugdbegeleiders omgaan met alcohol wanneer de jongeren in hun omgeving zijn.

Het derde deel van het observatieprotocol zijn de gesprekken met barmedewerkers. Hierbij is gebruik gemaakt van een korte semi-gestructureerde vragenlijst. Er is hen gevraagd naar schenktijden, of er met schenken rekening wordt gehouden met aanwezige jeugd en of er restricties zijn op het schenken van alcohol. Verder is hen gevraagd in hoeverre jongeren onder de 16 jaar proberen alcohol te kopen en in hoeverre aangeschoten jongeren onder de 21 jaar alcohol proberen aan te schaffen. Tevens is gevraagd of de barmedewerkers vrijwilliger zijn, een cursus hebben gevolgd en vanaf welke leeftijd jongeren achter de bar mogen staan. Ook deze gesprekken zijn volledig anoniem gevoerd.

3.3 Interviews bestuursleden

Nadat de observaties zijn afgerond, zijn de interviews met bestuursleden gevoerd. De verenigingen zijn gevraagd mee te werken aan het interview. De verenigingen zijn gevraagd of iemand van het bestuur met zicht op het alcoholbeleid aan het interview wilde meewerken. Vaak is dat iemand die verantwoordelijk is voor accommodatie, bar en activiteiten. Een enkele keer is ook het bestuurslid dat verantwoordelijk is voor de jeugdzaken bevraagd. De vragenlijsten zijn anoniem afgenomen zodat het voor de respondenten gemakkelijker was om open en eerlijk een reactie te geven. Het interview is afgenomen aan de hand van een open vragenlijst, zodat interactie met het bestuurslid mogelijk is. De vragenlijst gaat in op het formele beleid van de vereniging en op de mogelijkheden tot verbetering van het huidige alcoholbeleid. De interviewvragen zijn gebaseerd op de beleidsmogelijkheden die de sportverenigingen hebben om overmatig alcoholgebruik tegen te gaan. Als uitgangspunt hiervoor is onder andere de Handreiking Gezonde Gemeente van het RIVM³² gebruikt.

4. Resultaten

Onderstaand worden de resultaten van de twee verschillende methoden, de observaties en de interviews afzonderlijk besproken in paragraaf 4.1 en 4.2.

4.1 Observaties en gesprekken in de sportkantines

De observaties bestaan uit drie onderdelen: beschrijving van de sportkantines, gesprekken met de jeugdleden en gesprekken met de barmedewerkers. Het overzicht van het aantal sportkantines die tijdens de observaties bezocht zijn, staat in tabel 1 weergegeven.

Deze resultaten geven antwoord op subvraag drie:

- Hoe wordt het alcoholbeleid in de praktijk toegepast en welke knelpunten doen zich daarbij voor? *(Wat is de algemene situatie in een sportkantine op een reguliere zaterdag of zondag?)*

Tabel 1. De verdeling van het aantal sportverenigingen voor de observaties

Type vereniging	Aantal bezocht
Hockey	5
Voetbal	9
Tennis	5
Roeien	2
Zaalsporten	2
Korfbal	1
<i>Totaal</i>	<i>24</i>

4.1.1 Beschrijving van de sportkantines

Zichtbaarheid openingstijden, schenktijden en leeftijdsgrenzen

Door de onderzoekers is gekeken of de openingstijden zichtbaar in de kantine zijn aangegeven. Daarnaast is gekeken of de schenktijden en de leeftijdsgrenzen voor alle bezoekers zichtbaar waren in de kantine of het clubgebouw. Uit de observaties blijkt dat alle kantines de openingstijden en leeftijdsgrenzen zichtbaar hebben gemaakt in de kantine. Informatie over de schenktijden is uitsluitend in drie kantines (bij 1 hockeyvereniging en 2 voetbalverenigingen) zichtbaar opgehangen (zie tabel 2)

Tabel 2. De zichtbaarheid van openingstijden, schenktijden en leeftijdsgrenzen van de geobserveerde sportkantines (n=24)

	Openingstijden zichtbaar	Schenktijden zichtbaar	Leeftijdsgrenzen zichtbaar
Hockey	5	1	5
Voetbal	9	2	9
Tennis	5	0	5
Roeien	2	0	2
Zaalsporten	2	0	2
Korfbal	1	0	1
<i>Totaal</i>	<i>24</i>	<i>3</i>	<i>24</i>

Aanbod alcoholhoudende dranken

Door de observanten is onderzocht wat voor type alcoholhoudende dranken er in de kantines worden verkocht. Hieruit blijkt dat bij alle verenigingen bier wordt geschonken, bij de meeste verenigingen wijn en/of port (22 in totaal), bij 15 verenigingen mixdranken; bij de helft van de verenigingen worden gedestilleerde dranken verkocht, namelijk bij 12 verenigingen (zie tabel 3). Het is niet bekend of de verenigingen daar een speciale vergunning voor hebben. Er zijn geen opvallende verschillen wat deze bevindingen betreft tussen de type sporten.

Tabel 3. Aanbod alcoholhoudende dranken (n=24)

	Bier	Wijn/port	Mixdranken	gedestilleerde dranken
Hockey	5	5	1	1
Voetbal	9	8	5	5
Tennis	5	5	5	2
Roeien	2	1	1	1
Zaalsporten	2	2	2	2
Korfbal	1	1	1	1
Totaal	24	22	15	12

Relatieve kosten van alcoholhoudende dranken

De observanten hebben gekeken wat de prijs is van een standaardglas bier in vergelijking met de prijs van een standaardglas fris (cola). De gemiddelde verkoopprijs van een glas bier is bij de 24 sportkantines €1,80 en van een glas cola €1,60. Het goedkoopste glas bier vonden de observanten voor €1,50 en het duurste glas bier voor €2,25. Om de relatieve prijs van alcohol weer te geven hebben we de prijs van alcohol ook vergeleken met andere producten; een gemiddeld broodje kaas kost in de kantine €2,00 en de gemiddelde kosten voor een chocolade reep (MARS) is €0.90.

Promoties van alcohol via prijs en reclame

In de helft van de sportkantines (bij 12 verenigingen) zijn prijsaanbiedingen aanwezig (zie tabel 4):

- 11 van de 12 verenigingen hadden aanbiedingen in de trant van: '*het bier wordt goedkoper als je hier meer van koopt*'. Voorbeelden zijn onder andere: 9 bier kopen en 1 bier gratis krijgen, bier is goedkoper als je een 'meter' bestelt, het bestellen van een pul bier is goedkoper etc.
- Er was één vereniging die andere prijsaanbiedingen had, namelijk een hockeyvereniging die een aantal speciale alcoholhoudende drankjes in de aanbieding had.

Daarnaast werd gekeken naar alcoholreclame. Bij 18 van de 24 verenigingen was alcoholreclame aanwezig. Hierbij kan gedacht worden aan:

- posters en flyers (zeven keer aanwezig in sportverenigingen)
- reclame op parasols en bartafels (vier keer aanwezig in sportverenigingen)
- digitale schermen en reclameborden (vier keer aanwezig in sportverenigingen)
- flyers op tafels en bierviltjes (vijf keer aanwezig in sportverenigingen).

Het onderzoek geeft een indicatie dat bij de voetbalverenigingen relatief minder alcoholreclames te vinden zijn in vergelijking met de andere type sporten (zie tabel 4).

Tabel 4. Aanwezigheid van prijsaanbiedingen en alcoholreclame in de geobserveerde sportkantines (n=24).

	Prijsaanbiedingen	Reclame
Hockey (n=5)	4	5
Voetbal (n=9)	2	5
Tennis (n=5)	1	4
Roeien (n=2)	2	2
Zaalsporten (n=2)	2	1
Korfbal (n=1)	1	1
Totaal (n=24)	12	18

4.1.2. Gesprekken met jeugdleden

Er is bij de uitvoering van de gesprekken met jeugdleden naar gestreefd om per sportclub minimaal 3 jeugdleden te ondervragen tussen de 14 en 18 jaar oud. In totaal zijn er bij de 24 sportclubs 43 jongeren geïnterviewd (zie tabel 5). De gemiddelde leeftijd van de jongeren is 15.5 jaar. De jongste respondent is 13 en de oudste 22 jaar oud. Omdat het bij de zaalsporten niet mogelijk bleek om jongeren te spreken, laten we dit type sport weg uit dit onderdeel van de resultaten.

Tabel 5. Verdeling van gesproken jeugdleden over typen sport

	Hoeveelheid jeugdleden geïnterviewd
Hockey (n=5)	11
Voetbal (n=9)	17
Tennis (n=5)	9
Roeien (n=2)	4
Zaalsporten (n=2)	0
Korfbal (n=1)	2
Totaal (n=24)	43

Uit de gesprekken met de jongeren blijkt dat jongeren soms het antwoord op een bepaalde vraag niet weten en/of dat niet durven aan te geven en dan een willekeurig antwoord lijken te geven. Uit bijna elke vraag blijkt dat verschillende jeugdleden van één vereniging verschillende antwoorden geven en elkaar in enkele gevallen zelfs tegenspreken (bijvoorbeeld op de vraag of er tijdens feesten alcohol wordt geschonken). Daarom worden hieronder de meest opvallende en duidelijke resultaten gepresenteerd. Het betreft hier de opvattingen van de jeugdleden, die zoals gezegd niet altijd overeen behoeven te komen met de werkelijkheid.

Drinkgedrag jongeren

Jongeren zijn niet erg open over het drinkgedrag en koopgedrag van henzelf en hun leeftijdsgenoten. Een aantal bevindingen komt naar voren over het gedrag van de jongeren en het gedrag van het barpersoneel:

- Negen van de 43 jongeren geven aan dat na trainingen of wedstrijden door hun leeftijdsgenoten alcohol wordt gedronken op de sportvereniging (9 van de 43).

- Er zijn 9 van de 43 jongeren die aangeven dat jongeren onder de 16 jaar alcohol drinken tijdens feesten op de sportvereniging (van deze 9 jongeren zijn er 6 lid van verschillende hockeyverenigingen).
- Er zijn 12 jongeren die aangeven zelf wel eens alcohol te hebben gedronken op een feest op de sportvereniging. Hiervan is 1 jongere 14 jaar, 5 jongeren 15 jaar en de rest is 16 jaar of ouder.
- In totaal geven 16 van de 43 jongeren aan dat er op feesten in de sportkantine dronken jongeren onder de 21 jaar zijn.
- Er geven 13 jongeren aan dat jongeren onder de 21 jaar wel eens dronken zijn op kampen en/of toernooien. De meeste van deze jongeren zijn lid van een hockeyvereniging, daarna volgen de leden van een voetbalvereniging en korfbalvereniging.
- Wanneer de jongeren werd gevraagd of zij of leeftijdsgenoten wel eens zelf alcohol meenemen naar de sportvereniging geven slechts drie jongeren aan dat dit wel eens gebeurt.

Samenvatting drinkgedrag:

Uitgaande van de meningen van deze jongeren blijkt dat er niet veel jongeren zijn die alcohol drinken na trainingen, wedstrijden en tijdens feesten. En er wordt niet vaak alcohol naar de sportvereniging meegenomen door de jongeren zelf. Het blijkt mogelijk voor 14- en 15-jarige jongeren om op feesten alcohol te drinken, dit speelt vooral bij hockeyverenigingen. Daarnaast zijn ook dronken jongeren aanwezig op feesten, kampen en toernooien, vooral bij hockeyverenigingen, voetbalverenigingen en korfbalverenigingen.

Feesten en gedrag jeugdbegeleiders

Van de 43 jongeren geven er 30 aan dat er wel eens jeugdfesten op hun vereniging worden georganiseerd. Deze jongeren zijn lid van 16 verschillende verenigingen. Dit zijn vooral jeugdleden van hockey-, voetbal- en tennis- en korfbalverenigingen. In totaal geven 22 jongeren aan dat op deze jeugdfesten alcohol wordt geschonken (deze jongeren zijn lid van 12 verschillende verenigingen). Dit betreft dezelfde type sporten.

Op de vraag of hun coaches of trainers wel eens na een training of wedstrijd een alcoholhoudende drank met hen samen drinkt, gaven 9 jongeren aan dat dit wel eens voorkwam. Deze 9 jongeren zijn lid van 6 verschillende verenigingen. Bijna alle jeugdleden die aangeven dat de coach of trainer wel eens alcohol met ze mee drinkt, zijn 16 jaar of ouder. Een uitzondering vormt 1 jeugdlid van een tennisvereniging van 14 jaar oud.

Samenvatting feesten en gedrag jeugdbegeleiders:

Uitgaande van de meningen van deze jongeren blijkt dat bij 12 van de 22 verenigingen jeugdfesten worden gehouden waar alcohol wordt geschonken. Bij 6 verenigingen drinken de jeugdleiders alcoholhoudende dranken met de jongeren op de vereniging, op één uitzondering na zijn de jongeren die dit aangeven 16 jaar of ouder.

Interventies en restricties

Van de jongeren weten er 16 van de 43 niet wat de schenktijden zijn van de sportvereniging. Er zijn 12 jongeren die aangeven dat er altijd alcohol wordt geschonken, dus dat er geen specifieke schenktijden zijn. Van de jongeren zijn er 15 die aangeven dat er specifieke schenktijden zijn; 10 van hen zijn lid van een voetbalvereniging.

In totaal zijn er 9 van de 43 ondervraagde jongeren die aangeven dat er wel eens naar hun ID-bewijs wordt gevraagd wanneer ze alcohol proberen te kopen. De leeftijden van 7 van de 9 jongeren is vijftien jaar of jonger. Dat zijn 4 jongeren van een hockeyvereniging (n=3), 3 jongeren van een voetbalvereniging (n=2) en 1 jongere van een tennis- en 1 jongere van een roeivereniging.

Tien van de 43 jongeren geven aan dat er wel eens een ID-kaart wordt gevraagd van een leeftijdsgenoot. Het betreft 4 jongeren van een hockeyvereniging, 5 van een voetbalvereniging en 1 jongere van een roeivereniging.

Samenvatting interventies en restricties:

Uitgaande van de meningen van deze jongeren blijkt dat 15 van de 43 jongeren de specifieke schenktijden kunnen opnoemen, de rest weet niet of ze er zijn, of zegt dat er geen specifieke schenktijden zijn. Naar het ID-bewijs wordt bij een minderheid van de jongeren (1 op de 5) gevraagd door het barpersoneel, vooral bij jongeren van een hockey- of voetbalvereniging wordt naar het ID-bewijs gevraagd. De leeftijd wordt vooral gevraagd bij jongeren van 15 jaar of jonger.

4.1.3. Gesprekken met barmedewerkers

Bij de uitvoering van de gesprekken met barmedewerkers is er naar gestreefd om per sportclub 1 barmedewerker een aantal vragen te stellen. Hierbij werd een barmedewerker aangesproken waarvan de onderzoekers verwachtten dat hij/zij tijd had voor een gesprek. Hierbij maakte de leeftijd of geslacht van de barmedewerker niet uit. In totaal zijn er bij de 24 sportclubs 22 barmedewerkers geïnterviewd (zie tabel 6). Bij twee hockeyverenigingen wilde het barpersoneel niet meewerken. Onderstaande resultaten geven de meningen van de barmedewerkers weer.

Tabel 6. hoeveelheid gesproken barmedewerkers

Sport	barmedewerkers
Hockey	3
Voetbal	9
Tennis	5
Roeien	2
Zaalsporten	2
Korfbal	1
Totaal	22

Schenktijden

Van het barpersoneel gaven er 10 van de 22 aan dat er geen specifieke schenktijden zijn en dat er altijd alcoholhoudende dranken geschonken worden. Hieronder vallen alle tennisverenigingen. Daarnaast gaven de andere 12 medewerkers aan dat er wel specifieke schenktijden zijn. Daarnaast is aan het barpersoneel gevraagd of er met de schenktijden rekening wordt gehouden met de

aanwezigheid van jeugd. Er zijn 4 barmedewerkers die aangaven dat de schenktijden afgestemd zijn op de aanwezigheid van jongeren in de vereniging. Bij 10 verenigingen gaf het barpersoneel aan dat er geen rekening wordt gehouden met de jeugd met betrekking tot schenktijden.

Samenvatting schenktijden:

Uitgaande van de meningen van het barpersoneel hebben 4 van de 22 verenigingen de schenktijden afgestemd op de aanwezigheid van jongeren. Van de 22 verenigingen hebben 10 verenigingen geen specifieke schenktijden.

Restricties op schenken

Het barpersoneel is gevraagd of er naast de schenktijden nog andere regels zijn met betrekking tot het schenken van alcohol; bij 18 van de 22 verenigingen blijkt dit zo te zijn. De meeste barmedewerkers benoemen de regels die in de Drank- en Horecawet staan, zoals niet schenken aan jongeren onder de 16 jaar en niet doorschenken aan dronken mensen. Uit onderzoek weten we dat verstrekkers daarover bijna zonder uitzondering te optimistisch zijn; uit diverse mysteryshop-onderzoeken blijkt het dat juist in sportkantines met de naleving van de leeftijdsgrenzen zeer slecht gesteld is²⁹.

Er is nog een aantal andere regels die het barpersoneel benoemt:

- Chauffeurs krijgen geen alcohol geschonken (als het barpersoneel weet dat ze nog moeten rijden)
- Men mag niet naar buiten gaan met glazen
- Er wordt geen alcohol geschonken onder de 18 jaar
- Coaches mogen niet overmatig alcohol drinken
- Als iemand dronken is moet hij naar huis
- Soms wordt door iemand van het bestuur de toegang verboden aan een lid

Samenvatting restricties op schenken:

Uitgaande van de meningen van het barpersoneel houden 18 van de 22 verenigingen zich aan de regels die in de Drank- en Horecawet staan; zoals het niet schenken aan jongeren onder de 16 jaar en het niet doorschenken aan dronken mensen.

Barpersoneel

Op de vraag naar de leeftijd van het barpersoneel werd er 8 van de 22 keer aangegeven dat men minimaal 16 jaar moet zijn om achter de bar te mogen staan, 1 keer werd 17 jaar genoemd en 13 keer minimaal 18 jaar.

Het barpersoneel van 3 tennisverenigingen gaf aan dat er deels vrijwilligers en deels betaalde krachten achter de bar staan, dit geldt ook voor 1 voetbalvereniging. Daarnaast staan bij 1 hockeyvereniging, 9 voetbalverenigingen, 2 roeiverenigingen, 1 zaalsportvereniging en 1 korfbalvereniging vrijwilligers achter de bar.

Bij 7 verenigingen werd aangegeven dat het barpersoneel een IVA-cursus (IVA= Instructie Verantwoord Alcoholgebruik) of een soortgelijke cursus heeft gevolgd. Bij 7 andere verenigingen werd aangegeven dat een deel van het barpersoneel een cursus heeft gevolgd.

Samenvatting barpersoneel:

Uitgaande van de meningen van het barpersoneel staan bij 18 van de 22 verenigingen vrijwilligers achter de bar. Bij 14 van de 22 verenigingen heeft (een gedeelte van) het barpersoneel een IVA-cursus of soortgelijke cursus gevolgd.

Drinkgedrag jongeren

Aan het barpersoneel is gevraagd of jongeren onder de 16 jaar wel eens alcohol proberen te kopen (deze vraag is alleen gesteld bij 16 verenigingen). Van deze verenigingen gaf het barpersoneel drie keer aan dat dit wel gebeurt. Bij de andere 13 verenigingen wist men het niet of zei men 'nee'. Er bleken geen verschillen tussen type verenigingen.

Het barpersoneel is gevraagd of er wel eens aangeschoten of dronken jongeren alcohol proberen te kopen (deze vraag is gesteld bij 16 verenigingen). Bij deze verenigingen gaf het barpersoneel 6 keer aan dat dit wel gebeurt, 10 keer gaf men aan dat het niet gebeurt of zei men dit niet te weten.

Samenvatting drinkgedrag jongeren:

Uitgaande van de meningen van het barpersoneel proberen jongeren bij 3 van de 22 verenigingen onder de 16 jaar alcohol te kopen en bij 6 van de 22 verenigingen proberen dronken jongeren alcohol te kopen in de sportvereniging.

4.2. Interviews met bestuurders

Er zijn in totaal 13 interviews afgenomen met bestuurders van sportverenigingen in Amsterdam.

Dit betrof 5 voetbalclubs, 3 hockeyclubs, 3 tennisclubs, 1 roeivereniging en 1 sporthal. Daarbij werden de volgende vragen gesteld:

- Wat is het formele beleid van de Amsterdamse sportverenigingen en beheerders/pachters ten aanzien van de verkoop van alcohol aan minderjarigen en volwassenen? *(Wat is het beleid omtrent: de naleving van de leeftijdsgrenzen, het verbod op doortappen, schenk- en openingstijden, prijzen, alcoholreclame, barpersoneel en afspraken met jeugdbegeleiders?)*
- Welk beeld hebben bestuurders ten aanzien van de uitvoering van het formele alcoholbeleid in hun vereniging?
- Voor welke maatregelen ter verbetering van het alcoholbeleid bestaat er voldoende bestuurlijk draagvlak? *(Hoe staan de sportbesturen tegenover: het verhogen van de leeftijdsgrenzen, meer aandacht voor de naleving van leeftijdsgrenzen, het beperken van schenktijden, het niet schenken van alcohol wanneer jeugd sport, meer aandacht voor het niet schenken aan dronken jongeren, het verhogen van de prijzen van alcoholhoudende dranken, het verbieden van prijspromoties en het verbieden van reclame-uitingen van alcoholhoudende dranken?)*

De ondervraagde verenigingen hebben gemiddeld ruim 1200 leden. Vooral de hockeyclubs hebben een groot aantal leden. Het aantal jeugdleden wisselt sterk per vereniging. Bij de ene vereniging bestaat het aantal leden voor 15% uit jeugd, terwijl een andere vereniging voor ongeveer 80% uit jeugd bestaat. In de interviews met deze verenigingen zijn de bestuurders gevraagd naar het alcoholbeleid met betrekking tot leeftijdsgrenzen, schenktijden, doorschenken, barbeleid, prijs- en promotiebeleid en afspraken over alcoholgebruik met (jeugd)begeleiders.

Aan het eind van elk interview is het bestuur een aantal mogelijke maatregelen voorgelegd die toegepast zouden kunnen worden op de vereniging. Het doel daarvan is om het draagvlak voor deze specifieke maatregelen bij het bestuur te onderzoeken.

4.2.1. Alcoholbeleid op papier

Veel sportverenigingen hebben de kantine in eigen beheer. Bij 4 van de 13 verenigingen is de horecafunctie verpacht. Sportverenigingen en pachters dienen zich bij de verkoop van alcohol in de sportkantine te houden aan de regels die zijn vastgelegd in de Drank- en Horecawet (zie paragraaf 1.1.2). Bij de interviews met bestuurders van de verenigingen is gevraagd of er naast de regels uit de Drank- en Horecawet nog andere afspraken zijn gemaakt met betrekking tot het drinken en schenken van alcohol op de sportvereniging; met andere woorden: gevraagd is naar het vigerende formele alcoholbeleid van de sportvereniging.

Van de 13 verenigingen geven de bestuurders van 6 verenigingen aan dat er geen regels met betrekking tot alcohol zijn. De overige 7 verenigingen gaven aan één of meerdere regels te hebben opgesteld naast de bestaande regelgeving van de Drank- en Horecawet:

- 6 verenigingen hebben beleid of afspraken gemaakt met betrekking tot schenktijden
- 2 verenigingen hebben beleid of afspraken gemaakt over het doorschenken aan dronken mensen
- 2 verenigingen hebben beleid of afspraken gemaakt over (de naleving van) leeftijdsgrenzen.
- 1 vereniging heeft beleid of afspraken gemaakt voor mensen die met teveel alcohol op nog willen autorijden. Wanneer dit geconstateerd wordt, worden de autosleutels van de desbetreffende persoon ingenomen.

De 7 verenigingen die zelf aanvullende regels hebben opgesteld, hebben deze regels niet allemaal vastgelegd op papier. Bestuurders van 4 verenigingen gaven aan deze regels wel vast te hebben gelegd in een protocol, draaiboek of in een kantinereglement. Van deze 4 verenigingen zijn er 3 een hockeyclub. De andere vereniging met aanvullend reglement op papier is een voetbalclub (zie tabel 7).

Opvallend is dat slechts 4 verenigingen een alcoholbeleid hebben dat op papier staat. Drie verenigingen hebben mondelinge afspraken gemaakt en 6 verenigingen hebben geen afspraken gemaakt omtrent het schenken of consumeren van alcohol binnen hun vereniging.

Tabel 7 . Aanwezigheid van alcoholbeleid binnen de sportvereniging

	Aanwezigheid alcoholbeleid (op papier)	Aanwezigheid alcoholbeleid (mondeling)	Geen alcoholbeleid
Hockey (n=3)	3	0	0
Voetbal (n=5)	1	1	3
Tennis (n=3)	0	1	2
Roeien (n=1)	0	1	0
Zaalsporten (n=1)	0	0	1
Totaal (n=13)	4	3	6

Bij de vraag aan de bestuurders naar de uitvoering van het formele alcoholbeleid en bij wie de verantwoordelijkheid ligt voor de naleving van de regels van de Drank- en Horecawet en van de aanvullende regels gaven zij aan dat deze bij het bestuur ligt. Bestuurders van 6 verenigingen gaven aan dat die verantwoordelijkheid bij één of meerdere bestuurders ligt. Verder is ook de kantinecommissie bij 3 verenigingen en de pachter bij 2 verenigingen mede verantwoordelijk voor de naleving hiervan.

Samenvatting alcoholbeleid op papier:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders hebben 6 van de 13 verenigingen geen specifiek alcoholbeleid binnen hun vereniging. Vier van de 13 verenigingen hebben hun formele alcoholbeleid op papier hebben staan in een protocol, draaiboek of reglement.

4.2.2. Naleving van leeftijdsgrenzen

Op de vraag naar het *formele beleid* omtrent de naleving van de leeftijdsgrenzen gaven slechts 2 verenigingen aan hier duidelijke afspraken over te hebben gemaakt. De andere 11 verenigingen hebben geen formeel beleid omtrent de naleving van leeftijdsgrenzen.

De 2 genoemde verenigingen hanteren een leeftijdsgrens van 18 jaar en leven deze grens ook na door middel van het controleren van een ID-bewijs. Van deze 2 verenigingen is één vereniging ook actief met het controleren van leeftijden tijdens feesten door middel van het uitdelen van polsbandjes. Daarnaast zijn er in de interviews vragen gesteld over het beeld dat de bestuurders hebben van hun vereniging over de uitvoering van het formele alcoholbeleid in de praktijk.

Op de vraag of minderjarige jongeren (15 jaar of jonger voor zwak-alcoholhoudende drank en 17 jaar of jonger voor sterke drank) wel eens hebben geprobeerd alcohol te kopen in hun sportkantine, antwoordden 5 van de 13 bestuurders bevestigend. De overige 8 bestuurders gaven aan dat zij dit zelf nog nooit hebben meegemaakt. Bij verenigingen waar minderjarigen wel eens alcohol proberen te kopen, gebeurt dit voornamelijk in het weekend en tijdens feesten. Alle drie de bestuurders van de hockeyclubs gaven aan dat dit bij hen één of meerdere keren is voorgekomen.

Op de vraag of er door het barpersoneel gecontroleerd wordt op de leeftijd van de koper van alcohol, antwoordden bestuurders van 4 verenigingen dat er naar een ID-kaart of een spelerspas wordt gevraagd om de leeftijd vast te kunnen stellen. Deze werkwijze is bij 2 verenigingen in het beleid opgenomen. Bestuurders van 5 andere verenigingen gaven aan dat het barpersoneel alle jeugdleden (en dus hun leeftijd) van de club kennen en daarom niet naar leeftijd of identiteitsbewijs vragen. Daarnaast zijn er 3 bestuurders die aangaven dat er helemaal niet gecontroleerd wordt op leeftijd, omdat het 'geen issue' is binnen de vereniging. Bij één vereniging is het voor het bestuurslid niet duidelijk of er wel of niet gecontroleerd wordt op leeftijd.

Dat het controleren op leeftijd 'geen issue' is bij sommige sportverenigingen, kwam naar voren uit de antwoorden op de vraag of de naleving van leeftijdsgrenzen wel eens besproken is of tot discussie heeft geleid binnen de vereniging. Bij 9 van de 13 bestuurders is er naar hun weten nog nooit over de naleving van leeftijden gesproken binnen de vereniging. Bij de overige 4 verenigingen is er wel eens gesproken over de manier waarop er gecontroleerd wordt op leeftijd. Van deze verenigingen controleren inmiddels 3 verenigingen de leeftijden door middel van het vragen naar een identiteitsbewijs. De bestuurder van één vereniging gaf aan na te denken over een ledenpas met leeftijdsverificatie die aan het kassasysteem gekoppeld kan worden.

Goede praktijkvoorbeelden

Om voorbeelden van goed werkend beleid te achterhalen, zijn de bestuurders gevraagd of zij afspraken of maatregelen kunnen noemen die binnen hun vereniging goed werken. Eén maatregel betreft het zojuist genoemde systeem met een ledenpas die aan het kassasysteem gekoppeld kan worden. Dit systeem is nog geen onderdeel van het beleid en wordt nog niet gebruikt door de desbetreffende vereniging, maar ze verwachten dat het goed zal werken. De ledenpas wordt bij dit

systeem als betaalmiddel gebruikt. Vervolgens blokkeert de kassa op het moment dat een minderjarige alcoholhoudende drank wil afrekenen. De vereniging is hier erg enthousiast over.

Een bestuurder van een andere vereniging gaf aan dat 18 jaar als leeftijdsgrens voor alcoholhoudende drank goed werkt binnen de vereniging. Ze hebben gekozen voor deze grens omdat jongeren onder de 18 jaar een grotere kans hebben om “door te schieten in alcoholgebruik”.

Een derde maatregel die als een ‘good practise’ wordt gezien, is het gebruiken van polsbandjes bij feesten. Aan de deur wordt dan gecontroleerd op leeftijd (ID-kaart) en op basis daarvan worden vervolgens verschillende kleuren bandjes uitgedeeld. De bestuurder van deze vereniging gaf echter wel aan dat dit geen waterdicht systeem is, omdat er binnen de vereniging ook sprake is van doorverkoop (wederverstrekking) van alcoholhoudende drank door meerderjarige jongeren aan minderjarigen.

Samenvatting naleving leeftijdsgrenzen:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders hebben 2 van de 13 verenigingen een formeel beleid omtrent de naleving van de leeftijdsgrenzen. Deze verenigingen hanteren ook een leeftijdsgrens van 18 jaar en leven deze grens ook na door middel van het controleren van een ID-bewijs.

Box 1. Draagvlak onder bestuurders voor mogelijke maatregelen.

Het verhogen van de leeftijdsgrens van alcohol naar 18 jaar

- 8 bestuurders antwoordden JA (waarvan 2 verenigingen dit al hebben doorgevoerd).
- 2 bestuurders twijfelden (in verband met draagvlak onder de leden en het effect van de maatregel);
- 3 bestuurders antwoordden in eerste instantie NEE, maar zouden er wel een voorstander van zijn als de gemeente de leeftijdsgrens voor alle (paracommerciële) horeca zou vaststellen op 18 jaar.

Meer aandacht voor naleving van de leeftijdsgrenzen binnen de vereniging

- 4 bestuurders antwoordden JA
- 6 bestuurders antwoordden NEE (Bij 5 verenigingen is het naleven van de leeftijdsgrenzen ‘geen issue’ en volgens hen dus niet nodig;
- 1 bestuurder gaf aan hier al veel aandacht aan te besteden;
- 3 bestuurders hadden hier geen duidelijke mening over.

4.2.3. Schenktijden

Een ander thema waar de bestuurders naar gevraagd is, betreft de openings- en schenktijden van de sportkantine. Bij 7 van de 13 verenigingen gaven de bestuurders aan dat de openings- en schenktijden van de kantine hetzelfde zijn, zij hebben geen specifieke schenktijden ingesteld en hebben hier geen beleid over.

De 6 overige verenigingen hebben specifieke schenktijden ingesteld voor het schenken van alcohol in de kantine, wat volgens de wet verplicht is (zie 1.1.2) . Bij deze verenigingen is er voor gekozen om de schenktijden in te korten (zie tabel 8).

Samenvattend:

- 6 verenigingen hebben schenktijden ingesteld in het weekend
- 2 van deze 6 verenigingen hanteren ook op werkdagen schenktijden
- Van deze 6 verenigingen schenken er 4 gedurende het gehele weekend alcohol vanaf 13.00 uur, waarbij één vereniging er aan heeft toegevoegd dat er vanaf 16.15 uur sterke drank geschonken mag worden.
- Van deze 6 verenigingen schenken 2 verenigingen op zaterdag vanaf 16.00 uur omwille van de jeugdafdeling die op die dag speelt.
- Op doordeweekse dagen hebben 2 verenigingen gekozen om schenktijden vanaf respectievelijk 19.00 uur en 21.00 uur in te voeren vanwege jeugdtrainingen eerder op de avond.

Tabel 8 . Aanwezigheid van schenktijden in de sportkantine

	Aanwezigheid schenktijden op weekdays	Aanwezigheid schenktijden tijdens weekenden	Geen schenktijden aanwezig
Hockey (n=3)	1	2*	1
Voetbal (n=5)	1	4**	1
Tennis (n=3)	0	1	2
Roeien (n=1)	0	1	0
Zaalsporten (n=1)	0	0	1
Totaal (n=13)	2	6***	5

*de hockeyverenigingen schenken op zaterdag vanaf 16:00

** deze vier voetbalverenigingen schenken op zaterdag en zondag vanaf 13:00

*** De twee verenigingen die schenktijden hebben ingesteld tijdens weekdays, hebben ook schenktijden tijdens het weekend.

Volgens de huidige Drank- en Horecawet dienen schenktijden zichtbaar te worden opgehangen in de sportkantine. De bestuurders van 4 van de 6 verenigingen, die schenktijden hebben opgesteld, gaven aan dat de schenktijden zichtbaar zijn opgehangen in de kantine. Eén bestuurder gaf aan dat deze niet zichtbaar zijn opgehangen en één bestuurder gaf aan het niet zeker te weten.

Goede praktijkvoorbeelden

Meerdere bestuursleden gaven in de interviews aan dat het beperken van de schenktijden goed werkt binnen de vereniging. Een goed voorbeeld hiervan is een hockeyclub die alcohol schenkt vanaf 16.00 uur op zaterdag. Deze regel heeft dusdanig goed gewerkt dat ze de schenktijd op zaterdag willen bepalen op 17.00 uur; ook wil men deze schenktijden invoeren voor de zondag afdeling.

Samenvatting schenktijden:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders hanteren 6 van de 13 verenigingen een specifieke schenktijd. Er zijn 2 verenigingen die een schenktijd hebben voor doordeweekse dagen.

Box 2. Draagvlak onder bestuurders voor mogelijke maatregelen.

Het beperken van de schenktijden

- 6 bestuurders antwoordden dat zij beperkte schenktijden hanteren; 2 hiervan willen de schenktijden nog verder beperken
- 5 bestuurders antwoordden NEE (bij deze vereniging is het alcoholgebruik volgens de bestuurders geen probleem en wordt volgens de bestuurders pas vanaf het middaguur alcohol besteld).
- 2 bestuurders twijfelden (enerzijds JA, anderzijds vindt men het betuttelend)

Het niet schenken van alcohol als de jeugd speelt

- 3 bestuurders antwoordden dat deze regel enigszins wordt ingevuld door de beperking van schenktijden
- 2 bestuurders antwoordden JA
- 1 bestuurder twijfelde (in verband met haalbaarheid van de maatregel)
- 7 bestuurders antwoordden NEE (thuis drinken ouders ook in het bijzijn van kinderen en senioren moeten alcohol kunnen drinken als ze dat willen. Dit is ook vaak bij verenigingen waarbij de jeugd en senioren op dezelfde dagen wedstrijden spelen.)

4.2.4. Naleven van het niet doorschenken

Er zijn geen verenigingen met een formeel beleid omtrent het doorschenken aan dronken bezoekers. Geen enkel bestuur heeft hier in een reglement of een protocol afspraken over gemaakt. In zowel de Drank- en Horecawet als in het Wetboek van Strafrecht staat dat er geen alcoholhoudende drank geschenken mag worden aan iemand die reeds in kennelijke staat van dronkenschap verkeert (zie paragraaf 1.1.2).

Er is de bestuurders gevraagd hoe in de praktijk met dronken jongeren wordt omgegaan. Op de vraag of het voorkomt dat dronken jongeren alcohol proberen te kopen op de vereniging, antwoordden:

- Bestuurders van 4 sportverenigingen bevestigend op deze vraag. Van 3 van deze 4 bestuurders werd door de bestuurders aangegeven dat dit alleen voorkomt tijdens feesten.
- De andere bestuurder gaf aan dat wanneer dit voorkomt, het altijd iemand van buiten de vereniging is.
- Bestuurders van 9 verenigingen gaven aan dat het niet voorkomt dat dronken jongeren alcohol proberen te kopen binnen hun vereniging.

Aan de bestuurders is tijdens het interview gevraagd of het voorkomt dat jongeren dronken op een feest aankomen:

- Er zijn 11 bestuurders die aangaven dat het niet voorkomt dat jongeren dronken op een feest aankomen (van de 11 geven 6 bestuurders echter aan dat er geen feesten voor jeugd worden georganiseerd of dat de jeugd niet naar clubfeesten gaat).
- De bestuurders van de 2 hockeyclubs geven aan dat dit wel voorkomt.

De twee hockeyverenigingen die aangaven dat het voorkomt dat jongeren dronken op feesten aankomen, hebben daarvoor maatregelen opgenomen. Dit is nog niet in het formele beleid van de vereniging opgenomen. Bij beide verenigingen is er bij feesten sprake van controle aan de deur. Eén van deze verenigingen neemt bij de entree van het feest steekproefsgewijs blaastesten af om te controleren of jongeren ingedronken hebben. De andere vereniging overweegt om ook blaastesten te gaan gebruiken bij feesten.

Aan de bestuurders is ook gevraagd te omschrijven hoe wordt omgegaan met dronken jongeren op de vereniging. Geen van de verenigingen heeft hier een formeel beleid voor ingevoerd.

Omdat de meeste bestuurders aangaven dat het niet voorkomt dat dronken jongeren op hun verenigingen alcohol proberen te kopen, is aan deze bestuurders gevraagd wat ze zouden doen als dit wel zou voorkomen:

- Alle bestuurders gaven aan dat dronken jongeren op de vereniging geen alcohol meer krijgen.
- Bij 3 verenigingen werd daar aan toegevoegd dat de ouders van de jongere worden gebeld om hem of haar op te halen.
- Eén bestuurder gaf aan dat een jongere in geval van dronkenschap naar huis wordt gestuurd.

Op de vraag of het weigeren van alcohol aan een dronken jongere moeilijk kan zijn voor de barmedewerker, antwoordden:

- 2 bestuurders dat het weigeren wel lastig kan zijn voor barmedewerkers. Eén bestuurder gaf aan dat een barmedewerker het wellicht lastig vindt om een bekende van hem of haar alcohol te weigeren en een ander bestuurslid gaf aan dat het voor het barpersoneel vanwege de drukte tijdens feesten moeilijk te constateren is of een jongere dronken is.
- 11 bestuurders dat dit geen probleem is.

Er is één vereniging die een formeel beleid heeft opgesteld omtrent het schenken van alcoholhoudende dranken aan personen die nog aan het verkeer gaan deelnemen. Als mensen bij deze hockeyvereniging te veel drinken voordat ze gaan deelnemen aan het verkeer, wordt er volgens de bestuurder niet meer geschonken en worden eventueel de autosleutels afgenomen. De bestuurder van deze vereniging gaf wel aan dat het moeilijk is om te zien wie er nog moet rijden, aangezien veel mensen met de fiets komen. De overige bestuurders gaven aan dat er hiervoor geen regels zijn opgesteld. Meerdere bestuurders zagen dit als eigen verantwoordelijkheid van volwassen mensen, terwijl andere bestuurders aangaven dat het niet speelt binnen de vereniging.

Goede praktijkvoorbeelden

Eerder in deze paragraaf werden strenge controles aan de deur en blaaspijpjes als maatregelen genoemd om te voorkomen dat jongeren dronken op feesten aankomen. De bestuurders gaven aan dat deze maatregelen effectief zijn. Daarnaast gaf een bestuurder aan dat het erbij betrekken van de ouders van jongeren goed werkt. Ze informeren de ouders over het feest en leggen de verantwoordelijkheid mede neer bij de ouders. Ze sturen de ouders een brief met uitleg over de regels en spreken de ouders erop aan als hun kind de fout in gaat.

Een ander voorbeeld om dronkenschap op feesten te voorkomen, is het gebruiken van alcohol-arm bier (2,5%). Eén bestuurder gaf aan dat de vereniging van plan is om dit bier te gebruiken voor feesten. Zij verwachten hier een verschil mee te maken. Tenslotte werd ook het geven van frisfeesten en het gratis uitdelen van limonade en fruit genoemd als alcoholvrije alternatieven om dronkenschap te voorkomen.

Samenvatting naleven van het niet doorschenken:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders zijn er geen verenigingen met een formeel beleid omtrent het doorschenken aan dronken bezoekers. Van de bestuurders gaven er 9 van de 13 aan dat op hun vereniging geen dronken jongeren alcohol proberen te kopen.

Box 3. Draagvlak onder bestuurders voor mogelijke maatregel.

Meer aandacht voor het niet schenken van alcohol aan dronken jongeren

- 3 bestuurders antwoordden JA
- 3 bestuurders antwoordden NEE
- De overige 7 bestuurders gaven aan dat het probleem van dronkenschap onder jongeren niet voorkomt binnen de vereniging

4.2.5. Barbeleid

De verenigingen gaven aan dat ze geen formeel barbeleid hebben opgesteld waarin regels in zijn opgenomen over de omgang met (overmatig) alcoholgebruik. Er zijn door de verenigingen wel andere afspraken gemaakt over wie er achter de bar mag staan, welke alcoholhoudende dranken verkocht mogen worden en waar alcoholhoudende dranken op de vereniging genuttigd mogen worden.

Soorten alcoholhoudende dranken

Er gaven 8 bestuursleden aan dat er binnen de kantine alleen zwak-alcoholhoudende drank verkocht wordt. De bestuursleden van de overige 5 verenigingen gaven aan ook sterke drank te verkopen, waarvan 1 dit alleen bij feesten schenkt. Er is niet gevraagd of de verenigingen hier een specifieke vergunning voor hebben.

Locatie van consumptie

Bestuurders van 2 van de 13 verenigingen gaven aan dat de alcoholhoudende drank die verkocht wordt alleen in de kantine genuttigd mag worden. Bij 8 verenigingen mag de alcoholhoudende drank ook op het terras genuttigd worden. Bij 2 van deze verenigingen komt het echter wel eens voor dat mensen ook op andere locaties alcoholhoudende dranken nuttigen, terwijl dit niet is toegestaan. Bestuurders van 3 verenigingen gaven aan dat, behalve op de velden en banen, overal alcoholhoudende dranken genuttigd mogen worden.

Barpersoneel

De bestuurders van 4 sportverenigingen gaven aan dat de alcoholhoudende drank verkocht wordt door pachters. Deze pachters hebben hun eigen personeel in dienst en dit personeel moet volgens de bestuurders bij alle 4 de pachters minimaal 18 jaar zijn. De overige 9 verenigingen hebben de kantine in eigen beheer en bij deze 9 verenigingen gaven de bestuurders aan dat er vrijwilligers achter de bar staan, die minimaal 18 jaar moeten zijn om alcohol te mogen schenken.

De begeleiding van deze vrijwilligers is bij de verenigingen op verschillende manieren georganiseerd:

- Bij 2 tennisclubs en 1 hockeyclub worden de vrijwilligers begeleid door één of meerdere vaste medewerkers. De bestuurders van deze 3 verenigingen gaven aan dat de vaste medewerkers een certificaat Sociale Hygiëne hebben behaald. De vrijwilligers die de vaste medewerkers bijstaan hebben geen cursus gevolgd voor het schenken van alcohol, maar worden ingewerkt door de vaste medewerkers.
- Bij 4 sportverenigingen heeft een gedeelte van de vrijwilligers een bartraining gevolgd. De bestuurders van deze verenigingen gaven aan dat er altijd iemand met een certificaat achter de bar staat ter begeleiding.
- Bij één voetbalvereniging heeft geen enkele vrijwilliger een bartraining gevolgd en worden zij niet altijd begeleid door een leidinggevende.
- Bij één tennisclub hebben alle vrijwilligers een bartraining gevolgd.

Op de vraag of het barpersoneel zelf alcohol mag drinken tijdens hun bardienst antwoordden:

- 6 bestuurders: JA. Het barpersoneel mag alcoholhoudende drank drinken tijdens de dienst (dit zijn 4 voetbalverenigingen en 2 tennisverenigingen)
- 7 bestuurders: NEE. Het is bij hen niet toegestaan voor het barpersoneel om alcoholhoudende drank te drinken tijdens de bardienst.

Goede praktijkvoorbeelden

De bestuurder van een vereniging die de sportkantine verpacht heeft, gaf het verpachten aan als een goede vorm van alcoholbeleid. Voordelen zijn dat je als vereniging geen moeite hoeft te doen om mensen achter de bar te krijgen en een training te laten volgen. De bestuurder merkte hierbij wel op dat andere verenigingen wellicht een (belangrijk) deel van de omzet uit de kantine halen en dat het voor die verenigingen niet haalbaar is om de kantine te verpachten. Een andere optie was volgens een bestuurder om een vaste medewerker in dienst te nemen die de juiste papieren heeft. Dit werd

door de bestuurder van een tennisvereniging als prettig ervaren. Een andere tennisvereniging laat aan het begin van elk sportseizoen alle nieuwe leden van de barploeg een bartraining volgen.

Samenvatting Barbeleid:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders zijn er geen verenigingen die een formeel barbeleid hebben opgesteld, waar regels in staan opgenomen over de omgang met (overmatig) alcoholgebruik. Bij 5 van de 13 verenigingen wordt ook sterke drank geschonken. Van de 13 verenigingen hebben 12 verenigingen vrijwilligers of vaste medewerkers achter de bar staan die een bartraining hebben gevolgd.

4.2.6. Prijs- en promotiebeleid

Naast het barbeleid is er ook gekeken naar het prijsbeleid met betrekking tot alcoholhoudende dranken en of er een beleid is met betrekking tot promoties of reclames voor alcoholhoudende dranken. Uit de gesprekken met de bestuurders bleek dat geen enkele vereniging een formeel beleid heeft opgesteld met betrekking tot prijzen, promoties of reclame.

Prijsbeleid

Geen enkele vereniging heeft een prijsbeleid opgesteld waarin afspraken zijn opgenomen over minimumprijzen of het omgaan met aanbiedingen. De bestuurders is gevraagd wat de prijzen zijn van alcoholhoudende dranken. De prijzen voor bier en frisdrank variëren sterk per vereniging. De verenigingen waar de kantine verpacht is, hanteren gemiddeld hogere (commerciële) prijzen dan de andere verenigingen. Bij 8 van de 13 verenigingen is frisdrank goedkoper dan bier. Het verschil in de prijs van bier en frisdrank varieert tussen 15 en 45 eurocent. Bij 3 verenigingen zijn de prijzen gelijk en bij de overige 2 verenigingen konden de bestuurders de prijzen niet noemen.

Promotiebeleid

Geen van de verenigingen heeft een formeel beleid omtrent promoties van alcoholhoudende dranken. Er is aan de bestuurders gevraagd of er promoties of aanbiedingen voor alcoholhoudende drank in de kantine voorkomt. Van de 13 bestuurders gaven er 11 aan dat dit niet aan de orde is binnen hun vereniging. De bestuurder van een tennisvereniging gaf aan dat er wel eens een sponsor langs komt om een wijnproeverij te geven. De andere promotie betrof een voetbalvereniging die de klant korting biedt bij een 'meter bier'. Het 11^e glas bier is in dat geval gratis.

Alcoholreclame

Er is geen vereniging die een formeel beleid heeft opgesteld omtrent het toestaan of verbieden van alcoholreclame. De bestuurders is daarnaast gevraagd of er op hun vereniging alcoholreclame te vinden is. Van de 13 bestuurders gaven er 8 aan dat er alcoholreclame te vinden is bij de vereniging. De bestuurders noemden als voorbeeld de tapzuilen, bierviltjes, stickers en posters. Volgens de bestuurders hebben de meeste verenigingen ook sponsorcontracten met bierbrouwers. Twee

voetbalverenigingen worden gesponsord door Amstel; zij hebben een reclamebord van Amstel langs de voetbalvelden staan en ontvangen hier een bijdrage voor. De bestuurders gaven aan dat dit voor de begroting 'slechts' 2% of een paar honderd euro verschil maakt. Daarnaast wordt een hockeyvereniging gesponsord door Heineken. Ook deze sponsorbijdrage maakt volgens de bestuurders slechts een klein deel (ongeveer 1%) uit van de begroting. De overige 5 bestuurders gaven aan dat er binnen hun vereniging geen alcoholreclame te vinden is. Eén van deze verenigingen overweegt echter ook een sponsoring door een bierbrouwer.

Samenvatting prijs- en promotiebeleid:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders zijn er geen verenigingen die een formeel beleid hebben opgesteld met betrekking tot prijzen, promoties of reclame. Van de bestuurders gaven er 2 aan dat aanbiedingen van alcoholhoudende dranken in hun kantine aanwezig zijn. Van de 13 bestuurders gaven er 8 aan dat er alcoholreclame te vinden is op de vereniging.

Box 4. Draagvlak onder bestuurders voor mogelijke maatregelen.

Het verhogen van de prijs van alcoholhoudende dranken in vergelijking met alcoholvrije dranken

- 2 bestuurders antwoordden JA
- 1 bestuurder twijfelde (financieel aantrekkelijk, maar zo wordt niet de juiste doelgroep bereikt)
- 2 bestuurders antwoordden in eerste instantie NEE, maar zouden er wel een voorstander van zijn als de gemeente dit voor iedereen zou vaststellen
- 8 bestuurders antwoordden NEE (omdat er dan bijvoorbeeld volgens de bestuurders minder alcohol verkocht wordt).

Het verbieden van promoties van alcoholhoudende drank

- 3 bestuurders antwoordden JA
- 1 bestuurder antwoordde NEE
- De overige bestuurders gaven aan dat ze geen promoties hebben in hun kantine, dus speelt deze kwestie niet.

Het verbieden van reclame-uitingen voor alcoholhoudende dranken

- 5 bestuurders antwoordden JA
- 3 bestuurders antwoordden NEE
- De overige bestuurders hadden hier geen mening over

4.2.7. Afspraken met jeugdbegeleiders

Geen van de verenigingen heeft een formeel beleid opgesteld dat ingaat op de omgang van jeugdbegeleiders met alcoholhoudende dranken in het bijzijn van de jeugdspelers.

De bestuurders is gevraagd hoe de jeugdbegeleiders omgaan met alcoholhoudende dranken in het bijzijn van jongeren. Deze vraag is niet gesteld aan de bestuurder van de sporthal aangezien deze vraag niet relevant is voor een sporthal.

- Van de 12 bestuursleden gaven er 8 aan hierover geen afspraken te hebben gemaakt.
- Er zijn 4 verenigingen die hier wel afspraken over hebben gemaakt met jeugdbegeleiders
 - Bij twee hockeyclubs mag volgens het bestuur geen alcohol gedronken worden door de begeleiders voor en (liever ook niet) na de wedstrijd.
 - Bij een tennisclub mag volgens de bestuurder helemaal geen alcohol gedronken worden door de jeugdbegeleiders als er nog jeugd aanwezig is.
 - De bestuurder van een voetbalclub heeft afgesproken met jeugdbegeleiders dat er geen alcohol mag worden gedronken tijdens kampen.

Samenvatting afspraken met jeugdbegeleiders:

Uitgaande van de meningen van de bestuurders zijn er geen verenigingen die een beleid hebben opgesteld dat aangeeft wat de regels zijn voor jeugdbegeleiders met betrekking tot alcoholgebruik in het bijzijn van de jeugdspelers. Er zijn 4 verenigingen die afspraken over alcohol hebben gemaakt met jeugdbegeleiders.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek proberen we antwoord te geven op de hoofdvraag: *Waaruit bestaat het huidige alcoholbeleid onder Amsterdamse sportverenigingen en hoe wordt dit beleid in de praktijk toegepast?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden en de gemeente Amsterdam advies te kunnen geven over mogelijke beleidsmaatregelen zijn vier deelvragen opgesteld:

1. Wat is het formele beleid van de Amsterdamse sportverenigingen en beheerders/pachters ten aanzien van de verkoop van alcohol aan minderjarigen en volwassenen? *(Wat is het beleid omtrent: de naleving van de leeftijdsgrenzen, het verbod op doortappen, schenk- en openingstijden, prijzen, alcoholreclame, barpersoneel en afspraken met jeugdbegeleiders?)*
2. Welke beeld hebben bestuurders ten aanzien van de uitvoering van het formele alcoholbeleid in hun vereniging?
3. Hoe wordt het alcoholbeleid in de praktijk toegepast en welke knelpunten doen zich daarbij voor? *(Wat is de algemene situatie in een sportkantine op een reguliere zaterdag of zondag?)*
4. Voor welke maatregelen ter verbetering van het alcoholbeleid bestaat er voldoende bestuurlijk draagvlak? *(Hoe staan de sportbesturen tegenover: het verhogen van de leeftijdsgrenzen, meer aandacht voor de naleving van leeftijdsgrenzen, het beperken van schenktijden, het niet schenken van alcohol wanneer jeugd sport, meer aandacht voor het niet schenken aan dronken jongeren, het verhogen van de prijzen van alcoholhoudende dranken, het verbieden van promoties en het verbieden van reclame-uitingen van alcoholhoudende dranken?)*

Per deelvraag worden de hoofdconclusies beschreven, knelpunten geanalyseerd en worden mogelijke oplossingen gepresenteerd:

5.1. Deelvraag 1 en 2: Het formele alcoholbeleid en de visie van het bestuur:

Uit de resultaten van het onderzoek komt één hoofdprobleem naar voren: de meeste sportverenigingen in Amsterdam hebben geen formeel alcoholbeleid. Veel verenigingen zijn zich niet bewust van alle regels in de Drank- en Horeca wet (DHW) en ook niet van de inwerkingtreding van de nieuwe DHW in januari 2013. De meeste verenigingen hebben geen specifiek alcoholbeleid en maken dus ook geen afspraken met betrekking tot het schenken- en drinken van alcohol. Voor zover er al afspraken zijn of beleid is met betrekking tot alcoholgebruik, leeftijdscontrole, opleiding van barpersoneel etc. verschillen deze sterk per vereniging. Er is dan ook weinig of geen enkele homogeniteit in de wijze waarop het alcoholbeleid van de Amsterdamse sportverenigingen is vormgegeven, wordt nageleefd en voor zover het de wet betreft, wordt gehandhaafd. Gerichtte vorm van beleidsmatige sturing door de gemeente als vergunningverstrekker en door het bestuur als eindverantwoordelijke lijkt bij de meeste verenigingen, op enkele goede uitzonderingen na, te ontbreken.

Het thema alcohol, is behalve bij de hockeyverenigingen, niet echt een 'issue'. Verenigingen zien te weinig echte problemen met alcoholgebruik. Daardoor ervaren de bestuurder niet een echt probleem

waar beleid voor moet worden vastgesteld. Dit geldt voor de mensen achter de bar, het bestuur maar ook voor de geïnterviewde jongeren in dit onderzoek. Er zijn wel uitzonderingen zoals bij de hockeyverenigingen en enkele voetbalverenigingen die aangeven dat het wel eens 'fout' gaat bij feesten. De bestuurders spreken niet graag over het overmatig alcoholgebruik bij senioren. Dit is een onderdeel waar de meeste besturen zelf niets mee willen doen of aan willen veranderen. De meeste bestuurders vinden dat het bij de Nederlandse cultuur hoort dat de jongeren af en toe wat drinken. Ze vinden dat iedereen daar zijn eigen keuze in heeft. De meeste verenigingen zien hier geen probleem in.

Aanbeveling 1: Ga om de tafel met de verenigingen. Nu is het moment dat de verenigingen wat moeten en waarschijnlijk willen vanwege de invoering van de nieuwe DHW per 1 januari 2013. Uitleg over de nieuwe DHW, over de consequenties ervan voor de verenigingen, is essentieel. Gezamenlijk met de vereniging kan worden nagaan of het mogelijk is om in het bestuursreglement een kopje 'alcoholbeleid' op te nemen waarin thema's als leeftijdsgrenzen naleving, alcoholreclame, schenktijden, doorschenken bij dronkenschap aan bod komen. Hierin kunnen ook afspraken in opgenomen worden die gemaakt zijn met jeugdbegeleiders.

Aanbeveling 2: Creëer meer kennis en verantwoordelijkheid binnen de verenigingen over de ernst van de alcoholproblematiek en de noodzaak van een doelgerichte en blijvende aanpak. Bestuursleden zijn doorgaans vrijwilligers die niet geschoold zijn in de risico's van alcoholgebruik voor jongeren. Het is ook zeer de vraag of bestuursleden altijd weten wat er gebeurt achter de bar tijdens feesten en toernooien. De sportsector is vergelijkbaar met de voorgezet onderwijssector van een paar jaar geleden. Ook daar was weinig bewustzijn van de noodzaak van een goed alcoholbeleid op school. Verreweg de meeste scholen schonken zelfs alcohol op school. Inmiddels is na een aantal jaren van investeren door o.a. gemeenten deze situatie veranderd. Scholen zijn zich veel meer bewust van de risico's en hun preventieve rol. Het aantal scholen dat nog alcohol schenkt daalt snel en het aantal scholen dat helemaal alcoholvrij is neemt toe. Deze ontwikkeling kan als voorbeeld dienen voor de sportsector.

5.2. Deelvraag 2 en 3: Hoe wordt het beleid in de praktijk toegepast en op welke specifieke punten is er draagvlak voor beter beleid binnen de sportverenigingen?

Dit deel is ingedeeld aan de hand van de belangrijkste beleidsthema's waarop deze studie is gericht. Het gaat om naleving van leeftijdsgrenzen, doorschenken, schenktijden, barbeleid en prijs- en promotiebeleid.

Naleving Leeftijdsgrenzen

Uit de gesprekken met de jongeren blijkt dat jongeren onder de 16 jaar alcohol kunnen kopen bij sportverenigingen, vooral bij feesten en vooral bij hockeyverenigingen. Deze cijfers komen overeen met een landelijk nalevingsonderzoek naar de leeftijdsgrenzen, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport³². Er is slechts een beperkt aantal verenigingen

dat controleert op leeftijdsgrenzen; dit blijkt ook uit de gesprekken met de jongeren. De verenigingen vinden die ook niet nodig. Vaak wordt aangegeven: 'de barmedewerkers kennen alle jongeren wel'.

Aanbeveling 3: Gebruik de nieuwe DHW en de gemeentelijke nieuwe toezichtstaak als gelegenheid om de alcoholwetgeving goed uit te leggen aan de verenigingen. Dit stelt de gemeente in staat om zich opnieuw te verdiepen in de vigerende wet- en regelgeving. Tevens is het een soort handreiking van de gemeente voordat deze begint aan haar toezichtstaak. Sportkantines die vanaf volgend jaar nog steeds leeftijdsgrenzen overtreden, zijn in ieder geval goed geïnformeerd en daarmee gewaarschuwd door de gemeente.

Aanbeveling 4: Handhaaf de leeftijdsgrenzen voor alcoholverkoop systematisch. Uit onderzoek³³ is bekend dat een betere naleving van de leeftijdsgrenzen vooral te bewerkstelligen is door betere en intensievere handhaving. Nu de gemeente toezichthouder wordt op de leeftijdsgrenzen, heeft ze zelf in de hand in welke mate ze deze naleving wil verbeteren. Het valt zeer aan te bevelen om met de afdeling toezicht nu al afspraken te maken over de frequentie waarmee sportclubs bezocht worden. Omdat sportclubs niet de belangrijkste verkooppunten voor alcohol zijn voor jongeren moeten afgewogen keuzes gemaakt worden. Een mogelijkheid is om bijvoorbeeld elke 2 maanden 1 zaterdag of zondag inspecties te houden specifiek in de Amsterdamse paracommercie en deze vast te leggen in de jaarplanning. Belangrijk is ook om de resultaten van deze inspecties goed te communiceren via de media en de verenigingsbladen. Handhavingscommunicatie is een belangrijk onderdeel van een effectieve handhavingsstrategie.

Verder zijn over het algemeen bijna alle verenigingen enthousiast over het invoeren van de leeftijdsgrens van 18 jaar voor de verkoop van alcoholhoudende drank. Een aantal werkt hier al mee. De verenigingen geven aan dat dit dan door alle paracommerciële instellingen gedaan moet worden en op initiatief van de gemeente tot stand kan komen. Invoering van de 18 jaar grens maakt het voor het controleren van leeftijden gemakkelijker voor de sportverenigingen (duidelijker verschil tussen junioren en senioren elftallen).

Aanbeveling 5: Hanteer als gemeente een verkoop en gebruiksleeftijd van 18 jaar. Net als de gemeente Rotterdam zou Amsterdam ook een beleidsmatige leeftijdsgrens van 18 jaar kunnen hanteren. In alle beleidsmatige documenten en plannen omtrent alcoholmatiging en preventie dient de gemeente de keuze voor de leeftijdsgrens van 18 jaar toe te passen. Sportverenigingen zouden kunnen worden opgeroepen deze leeftijd over te nemen. Maar ook voor andere organisaties zoals scholen en jongerencentra zou deze leeftijdsgrens kunnen gelden. Wettelijk is het nog niet mogelijk een leeftijdsgrens van 18 jaar op te leggen, maar de meeste verenigingen hebben aangegeven dat een beleidsmatige keuze voor 18 door de gemeente zeker een steun in de rug zou zijn voor de club. Daarnaast vergemakkelijkt een leeftijdsgrens van 18 jaar de naleving van de officiële leeftijdsgrens van 16 jaar voor alcoholverkoop.

Het is zo goed als zeker dat in de Drank- en Horecawet het komende jaar (2013) een leeftijdsgrens van 18 jaar voor alle alcoholhoudende drank wordt opgenomen. Er is daarvoor reeds een initiatiefwet ingediend die wordt gedragen door een meerderheid van de Tweede Kamer. De sportsector doet er goed aan zich hierop voor te bereiden. Met de invoering van de 18 jaar grens mogen zowel zwak-alcoholhoudende dranken als sterke dranken alleen verkocht worden aan volwassenen.

Het verdient aanbeveling geen vergunningen meer af te geven voor de verkoop van sterke drank in de sportkantine. Het gebruik van sterke drank leidt in een aantal opzichten sneller tot problemen en de verstrekking ervan vergt een grotere mate van vakkennis, die bij veel vrijwilligers ontbreekt.

Doorschenken

Doorschenken aan dronken klanten wordt niet als 'issue' gezien binnen sportverenigingen. Het gebeurt echter wel, blijkt uit de gesprekken met jongeren en bestuurders. Vooral bij feesten en veelal bij hockeyverenigingen. De bestuurders geven aan hier heel strikt op te letten. Maar als doorgevraagd wordt, blijkt dat volgens sommige bestuurders het voor vrijwilligers lastig is om alcohol te weigeren aan bekenden die aangeschoten zijn.

Aanbeveling 6: Maak bij feesten gebruik van blaastesten aan de deur. Zo kan worden voorkomen dat reeds aangeschoten jongeren toegang krijgen tot het feest. Er zijn al clubs in Amsterdam die met dit instrument werken. Ook is het raadzaam om barvrijwilligers te trainen in het omgaan met beschenken klanten. Dit zou onderdeel moeten zijn van de instructie die verplicht is voor barpersoneel.

Schenktijden/openingstijden

Er worden zeer verschillende schenktijden gehanteerd in Amsterdam en een overzicht van de gehanteerde schenktijdregimes is niet aanwezig. Zowel bij de clubs zelf als binnen de gemeente is er vaak geen zicht op welke club welke schenktijden precies hanteert. Ook voor de barmedewerker is niet altijd duidelijk wat deze schenktijden zijn. Met de nieuwe DHW moeten schenktijden worden vastgesteld door de gemeente. Daarmee krijgen alle verenigingen van dezelfde aard te maken met dezelfde schenktijden. De gemeente heeft vanaf 1 januari 2013 een jaar de tijd om deze schenktijden vast te stellen.

Aanbeveling 7: Onderzoek de schenktijden van de gehele paracommercie, stel een beperkt schenktijdenregime in, uitgaande van het principe dat jongeren onder de 18 jaar zo min mogelijk met alcoholverkoop dienen te worden geconfronteerd. Leg het regime voor aan de verenigingen. De paracommercie is breder dan alleen de sportsector. Om goede keuzes te kunnen maken over welke schenktijden voor welke type vereniging acceptabel en effectief zijn moet duidelijker worden hoe de schenktijden nu functioneren in alle verenigingen. Met de regulering van de schenktijden heeft de gemeente een effectief preventie instrument in handen³⁴.

Om een goede balans te vinden tussen effectief beleid en realistisch beleid is aanvullend onderzoek noodzakelijk. Daarbij zal zowel literatuurstudie (bestuursreglementen) en veldonderzoek (interviews

met barpersoneel en verenigingsbesturen) nodig zijn. Maatwerk per sportvereniging zou ideaal zijn, maar is met ingang van de nieuwe Drank- en Horecawet per 1 januari 2013 niet mogelijk.

Barbeleid:

Op dit moment staan ook jongeren onder de 18 jaar achter de bar. Niet alle vrijwillige barmedewerkers krijgen de wettelijke verplichte training. Het gevolg is dat veel vrijwilligers de wettelijke regels van de Drank- en Horecawet niet of onvoldoende kennen.

Aanbeveling 8: Voer de regel in dat barvrijwilligers minimaal 18 jaar zijn en dat zij aan het begin van elk seizoen de IVA cursus volgen. Op korte termijn is bijscholing extra relevant vanwege een aantal nieuwe bepalingen in de Drank- en Horecawet die per 1 januari 2013 van kracht worden.

Prijs/reclames promoties:

Er zijn diverse verenigingen die alcoholgebruik specifiek promoten door middel van uiteenlopende acties zoals prijsaanbiedingen. Niet alle bestuurders zijn zich daar bewust van. Veel hockeyclubs maken alcoholreclame in hun kantine als onderdeel van het contract. Uit onderzoek is bekend dat alcoholreclame het alcoholgebruik, met name bij jongeren, stimuleert³⁵.

Aanbeveling 9: Het verdient sterke aanbeveling om het extra promoten van alcoholgebruik in een sportkantine of langs een sportveld door middel van reclame te verbieden. Een belangrijk argument daarvoor is dat veel clubs een groot aantal jonge leden kent. Een dergelijk verbod sluit bovendien aan op de regelgeving die de alcoholproducenten zelf hanteren, die elke vorm van alcoholreclame verbiedt die een doelgroep van meer dan 25% jongeren onder de 18 jaar bereikt (Reclamecode voor Alcoholhoudende Drank).

Verstrekken van sterke drank

Uit het onderzoek is gebleken dat enkele sportclubs sterke drank verstrekken. Voor het verstrekken van sterke drank is een speciale vergunning noodzakelijk. In het algemeen worden deze vergunningen in de Nederlandse praktijk niet aan besturen van sportkantines verstrekt. In dit onderzoek is niet vastgesteld of de verenigingen of de pachters in alle gevallen over deze vergunning beschikken.

Aanbeveling 10: Het is raadzaam om geen vergunningen te verstrekken aan sportverenigingen met betrekking tot het verstrekken van sterke drank. Uit onderzoek blijkt dat jongeren de laatste jaren vaker sterke drank proberen te kopen³⁶. Omdat jongeren sneller dronken worden van sterke drank en het schadelijk voor de gezondheid is, is het raadzaam om geen sterke drank in sportverenigingen te schenken.

Tenslotte:

Belangrijk is dat er bij veel verenigingen een draagvlak ontstaat voor een doelgericht alcoholbeleid. Mede vanwege het van kracht worden van de nieuwe Drank- en Horecawet per 1 januari 2013 heeft de gemeente Amsterdam de mogelijkheid een samenhangend beleid op te stellen met betrekking tot de regelgeving ten aanzien van de beschikbaarheid van alcohol in de sportsector. Ook dient een handhavingsbeleid te worden opgesteld.

Het nieuwe beleid kan kracht van wet krijgen in de speciale verordening voor de sportsector die de gemeente verplicht is op te stellen in het kader van de nieuwe Drank- en Horecawet.

Literatuurlijst

1. Verdurmen, J., Monshouwer, K., Dorsselaer, S., van, Lokman, S., Vermeulen-Smit, E., Vollebergh, W. (2012). Jeugd en riskant gedrag 2011. Kerngegevens uit het peilstation onderzoek scholieren. Trimbos- instituut, Utrecht.
2. Monshouwer, K., Dorsselaer, S. van, Verdurmen, J., Vollebergh W. (2012). Factsheet ESPAD 2011. Trimbos-instituut, Utrecht.
3. Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2007). The 2007 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 35 European Countries. ESPAD, Stockholm.
4. Bieleman, B., Kruize, A., Zimmerman, C. (2012). Monitor alcoholverstrekking jongeren 2011. Naleving leeftijdsgrenzen 16 en 18 jaar Drank- en Horecawet: tweejaarlijkse metingen 1999-2011. Stichting IntraVal, Groningen-Rotterdam.
5. Dorsselaer, S., van, Looze, M., de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S., de, Verdurmen, J., Bogt, T., ter, Vollebergh (2010). HBSC 2009: Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Trimbos Instituut, Utrecht.
6. Booij, H., Broekhuizen, J., Ruiter, S., Lindeman, E., Jakobs, E. (2011). De staat van de jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2011. DMO, Amsterdam.
7. Nabben T., Benschop A., Korf D.J. (2012). Antenne 2011. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
8. Lely, N., van der, Visser, M., de, Ligterink, J. (2011). Onze kinderen en alcohol.
9. Dalen, W., van, Hoof, J., van, Lely, N., van der, Rodrigues Pereira, R. (2011). Alcoholintoxicaties bij jongeren in Nederland. Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), Universiteit Twente, Reinier de Graaf Groep, NSCK.
10. Sindelar, H.A., Barnett, N.P., Spirito, A. (2004). Adolescent Alcohol Use and Injury: A Summary and Critical Review of the Literature. *Minerva Pediatric*, 66, 291-309.
11. Sen, G. (2002). Does alcohol increase the risk of sexual intercourse among adolescents? Evidence from the NLSY97. *Journal of Health Economics*, 21, 1085–1093.
12. Macdonald, S., Cherpitel, C.J., Borges, G., DeSouza, A., Giesbrecht, N., Stockwell, T. (2005). The Criteria for Causation of Alcohol in Violent Injuries Based on Emergency Room Data from Six Countries. *Addictive Behaviours*, 30(1), 103-113.
13. WHO (2004). Global Status Report on Alcohol 2004. World Health Organization, Geneva.
14. Baan, R., Straif, K., Grosse, Y., Secretan, B., El Ghissassi F., Bouvard, v., et al. (2007). Carcinogenicity of alcoholic beverages. *Lancet Oncology*, 8, 292-3.
15. Boffetta, P., Hashibe, M. (2006). Alcohol and cancer. *Lancet Oncology*, 7, 149-156.
16. Babor, T., et al. (2010). Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy. Second Edition. Oxford University Press: New York.
17. Franken, F., Krokke, J., Hoof, J. van, (2012). Alcohol en jongeren in West-Friesland. Nalevingsonderzoek, tweede meting. Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), Universiteit Twente.

18. Franken, F., Krokké, J., Hoof, J. van, (2011). Alcohol en jongeren in Zuid-holland Zuid. Hotspotonderzoek. Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), Universiteit Twente.
19. Veldkamp, G., M., J., Bakker, J., A., Scholten., Y. (1964) Drank- en Horecawet. Te downloaden op: www.overheid.nl.
20. Modderman, E., J. (1881) Wetboek van Strafrecht. Te downloaden op: www.overheid.nl
21. Ginneken, S., van, Mulder, J., Zoest, F., van. (2012) Modelverordening Drank- en Horecawet. Deze 'preventieverordening' is een initiatief van het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP) en drie regionale alcoholpreventie projecten. Te downloaden op: www.alcoholbeleid.nl
22. Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (2012) Modelverordening afdeling 8a model-APV: bijzondere bepalingen over horecabedrijven als bedoeld in de Drank- en Horecawet. Te downloaden op: www.vng.nl
23. Bureau eerlijke mededinging (2012). Modelverordening Paracommercie. Te downloaden op: www.bem.nl
24. Babor, T., et al.(2010). Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy. Second Edition. Oxford University Press: New York.
25. Woudstra, S. (2009). The availability of alcohol to minors in sport canteens: a study about the compliance with the alcohol licensing and catering act and the evaluation of an intervention in the canteens of amateur sports clubs in the Netherlands (Master Thesis: Universiteit Twente). <http://essay.utwente.nl/59569/> Geraadpleegd in oktober 2011.
26. Maughan, R., J. (2000) Nutrition in Sport. Volume VII of the Encyclopaedia of sports medicine. An IOC Medical Commission Publication, Oxford.
27. Tiessen-Raaphorst, A. & Breedveld, K. (2007). Een gele kaart voor de sport: een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
28. Bieleman, B., Kruize, A., Zimmerman, C. (2012). Monitor alcoholverstrekking jongeren 2011. Naleving leeftijdsgrenzen 16 en 18 jaar Drank- en Horecawet: tweejaarlijkse metingen 1999-2011. Stichting Intraval, Groningen-Rotterdam
29. Anker Solutions. (2008). Jongeren vragen het zelf: strengere en duidelijkere omgang met alcohol. Anker Solutions, New York en Amsterdam
30. Hoof, J., van, Krokké, J. (2011). Alcoholverkoop aan jongeren. Een landelijk nalevingsonderzoek. Enschede.
31. Woudstra, S. (2009). The availability of alcohol to minors in sport canteens: a study about the compliance with the alcohol licensing and catering act and the evaluation of an intervention in the canteens of amateur sports clubs in the Netherlands (Master Thesis: Universiteit Twente). <http://essay.utwente.nl/59569/> Geraadpleegd in oktober 2011.
32. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2011). Handreiking Gezonde Gemeente: Alcohol. Bilthoven.
33. Wagenaar, A.C., Toomey, T.L. & Erickson, D.J. (2005). Complying With the Minimum Drinking Age: Effects of Enforcement and Training interventions. Alcoholism: Clinical and Experimental Research, 29, 2, 255-262.

34. Babor, T., et al.(2010). Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy. Second Edition. Oxford University Press: New York.
35. Anderson, P., Hastings, G., Angus, K., de Bruijn, A. (2009). Impact of alcohol advertising and media exposure on adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. Alcohol and Alcoholism, published online, January 14, 1-15
36. Bieleman, B., Kruize, A., Zimmerman, C. (2012). Monitor alcoholverstrekking jongeren 2011. Naleving leeftijdsgrenzen 16 en 18 jaar Drank- en Horecawet: tweejaarlijkse metingen 1999-2011. Stichting IntraVal, Groningen-Rotterdam

Bijlage: De Nieuwe Drank- en Horecawet.

Onderstaand overzicht geeft het merendeel van de wijzigingen weer voor de gemeente en sportkantines in Amsterdam met het ingaan van de nieuwe Drank- en Horecawet per 1 januari 2013*. Bij onderstaand overzicht wordt uitgegaan van het toepassen van de Preventieverordening. Deze verordening is ontwikkeld door regionale alcoholprojecten in Nederland onder leiding van het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid:

Nieuwe DHW-regels voor sportkantines

- Barvrijwilligers mogen zelf tijdens dienst doen niet dronken zijn.
- Indien regels Drank- en Horecawet worden overtreden, kan vergunning worden geschorst.
- Sportverenigingen hoeven nog maar twee leidinggevenden te hebben (eisen: 21 jaar of ouder, schoon verleden, niet onder curatele staan of uit het ouderlijk gezag ontzet, in bezit van Verklaring Sociale Hygiëne).
- Bestuursleden van de sportvereniging kunnen leidinggevende worden.
- Indien er een nieuwe leidinggevende aantreedt, hoeft die nog slechts te worden gemeld. Het aanhangsel bij de vergunning wordt dan aangevuld. Er hoeft geen nieuwe vergunning aangevraagd te worden.
- Tijdens schenktijden moet er altijd een leidinggevende zijn of een barvrijwilliger die een voorlichtingsinstructie heeft gevolgd.
- Er is een wettelijke plicht om een register te hebben van barvrijwilligers die de voorlichtingsinstructie hebben gevolgd.
- De schenktijden worden uiterlijk 1-1-2014 vastgelegd in een gemeentelijke verordening; *indien deze uit de preventieverordening (deze verordening is ontwikkeld door regionale alcoholprojecten in Nederland onder leiding van het Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid) wordt overgenomen, zijn die van maandag tot en met donderdag van 17.00 – 23.00 uur en vrijdag tot en met zondag van 15.00 – 23.00 uur.*
- De regels m.b.t. alcoholverstrekking tijdens privé bijeenkomsten en bijeenkomsten van derden worden uiterlijk 1-1-2014 vastgelegd in een gemeentelijke verordening; *indien preventieverordening wordt overgenomen betekent dit dat er tijdens dat soort bijeenkomsten geen alcohol verstrekt mag worden.*
- Alle oude voorschriften en beperkingen aan sportverenigingen gesteld, vervallen op het moment dat de gemeentelijke verordening van kracht wordt.
- De schenktijden hoeven niet meer in het bestuursreglement opgenomen te worden.
- De schenktijden hoeven niet meer zichtbaar in de kantine aangegeven te worden.
- Het bestuursreglement blijft in elk geval het document waarin de kwaliteitseisen staan m.b.t. de voorlichtingsinstructie van de barvrijwilligers.
- Het bestuursreglement bevat ook de wijze waarop op het reglement wordt toegezien.

- *Indien preventieverordening wordt overgenomen is het in kantines niet toegestaan sterke drank te schenken.*
- *Indien preventieverordening wordt overgenomen mag de horeca, dus ook kantines, geen kortdurende prijsacties (1 dag of korter), zoals happy hours, meer organiseren als de korting groter is dan 40%.*
- *Als de kantine verpacht wordt, dus niet meer in eigen beheer wordt geëxploiteerd, gelden in principe de regels die ook gelden voor de reguliere horeca; indien preventieverordening wordt overgenomen gelden voor deze verpachte kantines echter bovendien de schenktijden van de paracommercie. Bovendien mag in dergelijke kantines geen sterke drank worden geschonken.*

Nieuwe DHW-regels voor gemeenten

- Het toezicht op de naleving van de Drank- en Horecawet gaat grotendeels over naar de gemeenten.
- Burgemeester wordt bevoegd gezag, hij wijst ook de ambtenaren aan die toezicht houden.
- Burgemeester kan overtreders zelf bestuurlijke boetes opleggen.
- Gemeente hoeft niet meer bij vergunningaanvraag van sportverenigingen en andere paracommerciële rechtspersonen oneerlijke/onwenselijke mededinging te toetsen; uitgebreide procedure blijft.
- Gemeente moet vóór 1-1-2014 paracommercie verordening vaststellen; *indien preventieverordening wordt overgenomen zijn de schenktijden voor de sportkantines voortaan van maandag tot en met donderdag van 17.00 – 23.00 en vrijdag tot en met zondag van 15.00 – 23.00 uur. Ook komt er een verbod op alcoholverstrekking tijdens privé bijeenkomsten en bijeenkomsten van derden.*
- Gemeente mag onderscheid maken naar de aard van de paracommerciële rechtspersoon.
- Indien gemeente daartoe extra gegevens van sportverenigingen en andere paracommerciële rechtspersonen wil, zal dit in een verordening geregeld moeten worden.
- Alle voorschriften en beperkingen aan sportverenigingen en andere paracommerciële rechtspersonen gesteld, vervallen op het moment dat de gemeentelijke verordening van kracht wordt.
- Gemeente verstrekt na van kracht worden gemeentelijke paracommercie verordening de sportverenigingen en andere paracommerciële rechtspersonen zo nodig een gewijzigde vergunning.
- De leidinggevendenden komen voortaan op een aanhangsel bij de vergunning. Een nieuwe leidinggevende hoeft nog slechts te worden gemeld. Het aanhangsel bij de vergunning wordt dan aangevuld. Er hoeft geen nieuwe vergunning verleend te worden.
- *Indien preventieverordening wordt overgenomen is het in kantines niet toegestaan sterke drank te schenken.*

- Gemeente kan bij verordening extreme prijsacties in horeca, inclusief kantines, verbieden; *indien preventieverordening wordt overgenomen mag de horeca, dus ook kantines, geen kortdurende prijsacties (1 dag of korter), zoals happy hours, organiseren als de korting groter is dan 40%.*
- Als de kantine verpacht wordt, dus niet meer in eigen beheer wordt geëxploiteerd, gelden in principe de regels die ook gelden voor de reguliere horeca; *indien preventieverordening wordt overgenomen gelden voor deze verpachte kantines echter bovendien de schenktijden van de paracommercie. Bovendien mag in dergelijke kantines geen sterke drank worden geschonken.*

*Aan dit overzicht kunnen geen rechten worden ontleend.